

Rodina a zaměstnání I. Svobodní jedinci

(Deskriptivní fáze analýzy)

Sylva Ettlerová

VÚPSV, v.v.i. Praha
2007

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.
Praha 2, Palackého náměstí 4
Vyšlo v roce 2007, 1. vydání, počet stran 55
Tisk: VÚPSV, v.v.i.

Recenze: Mgr. Lenka Reinosová (MPSV)
PhDr. Gabriela Munková, CSc. (Přírodovědecká fakulta UK)
Doc. Ing. Lucie Kozlová, Ph.D. (katedra sociální práce a sociální politiky,
Jihočeská univerzita)

ISBN 978-80-87007-61-7
<http://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Studie je první z pěti výzkumných zpráv vycházejících ze série empirických šetření, které byly zaměřeny na vybrané rodinné typy v různých fázích rodinného (životního) cyklu. Cílem této studie je poznání reálného chování a životních hodnot, postojů a strategií mladých svobodných a bezdětných jedinců ve věku 20-29 let. Důraz je přitom kladen na sféru rodiny, práce a vzdělávání, a to jak samostatně, tak v jejich vzájemné provázanosti. Zpráva je členěna do pěti hlavních tematických kapitol. První část (2. kapitola) se věnuje hodnotám a postojům určujícím život mladých lidí. Ve třetí kapitole je zjišťována jejich současná životní situace z hlediska partnerských vztahů, ekonomického postavení, příjmové situace a účasti na dalším vzdělávání. Analýza je dále zaměřena na budoucí partnerské a rodičovské plány mladých lidí, skloubení pracovních povinností s péčí o domácnost a děti a na vzdělanostní aspirace. Pátá kapitola popisuje, do jaké míry mohou některé životní události způsobovat určité napětí, příp. vytvářet nějaké bariéry v jejich životě. Závěrečná kapitola seznamuje s názory mladých lidí na opatření rodinné a sociální politiky.

Klíčová slova: mladí jedinci; rodina; zaměstnání; vzdělání; životní hodnoty; strategie; rodinná politika; sociální politika; rodinný (životní) cyklus

Abstract

This is the first of five research studies based on empirical survey's series which were focused on selected family types in different stages of family (life) cycle. The aim of the study is a description of real behaviour and life values, attitudes and strategies of young, single and childless people aged 20-29 years. We both stressed the sphere of family, work and education independently and in their interactions. The study is divided into 5 main chapters. Firstly we pay attention to young people's values and attitudes. Next chapter is devoted to their current situation concerning their partnership relation, economic activity, income and further education. The analysis also described future partnership and parental plans, possibilities of work-life balance and educational aspiration. The fifth chapter is about some barriers and events which could cause some tensions in life. Finally the family and social measures are presented from the young people's point of view.

Key words: young, singles, family, work, education, life values, life strategies, family policy, social policy, family (life) cycle

Obsah

Úvod	7
1. Základní charakteristika souboru.....	8
2. Životní hodnoty a postoje	10
3. Současná situace svobodných jednotlivců.....	18
3.1 Partnerství.....	18
3.2 Ekonomická aktivita, zaměstnání a příjmy	20
3.3 Vzdělávání.....	25
4. Životní strategie a plány do budoucna	29
4.1 Manželství a rodičovství.....	29
4.2 Skloubení rodiny a zaměstnání	35
4.3 Plány na další vzdělávání	38
5. Zdroje napětí a bariéry	40
6. Rodinná a sociální politika	46
Shrnutí	53
Literatura	55

Tato publikace vznikla v rámci řešení výzkumného projektu „Rodina, zaměstnání, vzdělání“ (registrační číslo 1J 051/05-DP2), který je finančně podporován Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky. Projekt je součástí výzkumného programu TP-5 „Moderní společnost a její proměny“.

Úvod

Tato studie je jednou z pěti výzkumných zpráv vycházejících ze série empirických šetření realizovaných v rámci grantového projektu „Rodina, zaměstnání a vzdělání“. Cílem celého projektu je jednak poznání reálných forem sladování rodiny a zaměstnání a míry konfliktnosti těchto sfér z pohledu rodin a jedinců a jednak analýza relevantních kontextuálních podmínek harmonizace rodinného (soukromého) života a profesního uplatnění včetně jeho vzdělanostních předpokladů. Základním interpretačním rámcem je vztah ekonomických a sociálních podmínek, změn v hodnotové sféře a chování jedinců. Na řešení projektu se společně podílejí Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí a společnost STEM s.r.o.

Cílem realizace série pěti sond vybraných rodinných typů v různých etapách rodinného (životního) cyklu, které kladou odlišné nároky na harmonizaci rodiny a zaměstnání, je poznat základní souvislosti mezi aspiracemi a životními strategiemi v oblasti profese a rodiny. Tato a následující studie mají záměrně deskriptivní charakter a využívají pouze jednoduchá třídění. Tím poskytují, jak věříme, jedinečný a obsahově zajímavý podklad pro různé využití získaných dat v praxi i pro další podobně zaměřené výzkumy. Především však jsou východiskem pro připravovanou analytičtější zpracovanou závěrečnou zprávu uspořádanou tematicky a zohledňující proměny vazeb rodiny, zaměstnání a vzdělání v průběhu rodinného cyklu.

Empirické sondy byly realizovány v únoru až dubnu 2006. Na koncepci série typologických sond a přípravě dotazníků spolupracovaly především STEM a VÚPSV. Sběr dat a zpracování datových souborů včetně číselníku a základních tabulek provedl STEM. Sondy byly zaměřeny na tyto skupiny:

1. svobodní jedinci
2. mladé rodiny
3. rodiny se školními dětmi
4. rodiny po odchodu dětí
5. neúplné rodiny

Jako první ze série šetření vybraných rodinných typů byla v únoru 2006 uskutečněna sonda mezi mladými lidmi do 30 let. Cílovou skupinou této sondy byli svobodní a bezdětní jedinci ve věku 20 až 29 let bez ohledu na svou životní situaci, zda mají nebo nemají stálého partnera. Za zařazením mladých jedinců do série šetření stál jednak požadavek na zjištění jejich postojů, strategií i reálného chování dotýkajících se sféry rodiny, práce a vzdělání a jednak možnost vzájemného porovnání těchto aspektů s mladými rodinami, které již vstoupily do rodičovské fáze a/nebo do manželství. Celkem bylo dotázáno 544 respondentů, kteří splňovali předem zadaná kritéria: jednu polovinu tvořili muži, druhou polovinu ženy, z hlediska věku měl být soubor respondentů rozdělen ve stejné míře do dvou věkových skupin 20-24 let a 25-29 let. Vzdělanostní struktura dotázaných byla nadefinována tak, aby tři desetiny dotázaných tvořili respondenti se základním vzděláním nebo vyučením bez maturity, jednu polovinu souboru respondenti s maturitou a zbývající jednu pětinu souboru vysokoškoláci. V neposlední řadě bylo požadováno, aby 80 % dotázaných splňovalo podmínku osoby ekonomicky aktivní a ostatní byli studující.

Tabulky a grafy jsou v této studii zpracovány na základě dat šetření „Svobodní jedinci“.

1. Základní charakteristika souboru

Je třeba mít na paměti, že kvůli takto nastaveným výběrovým kritériím není soubor reprezentativní pro celou populaci, ale že se jedná o sondu do chování specifické skupiny mladých lidí. Základní charakteristiky souboru jsou zobrazeny v tabulce č. 1. Podle **věku** mírně převažují respondenti v mladší věkové skupině, přičemž relativně nejvíce dotázaných bylo dvacetiletých (14 %) a čtyřicetiletých (12 %), nejméně naopak sedm- a devětadvacetiletých (po 7 %).

Celkové **vzdělanostní složení** dotázaných odpovídá výběrovým kvótám, v závislosti na pohlaví však najdeme výrazné diference. Zatímco mužů se základním vzděláním nebo vyučením bez maturity je téměř dvakrát tolik co žen, ženy mají oproti mužům relativně častěji ukončené vysokoškolské vzdělání. Relativně nejmenší rozdíl v zastoupení mužů a žen v souboru je u těch se středoškolským vzděláním nebo vyučením s maturitou. Čtvrtina z nich přitom v současnosti stále studuje, u dotázaných s nižším vzděláním dále studuje pouze každý osmý.

Tabulka č. 1 **Věk, vzdělání a socioekonomické postavení respondentů, podle pohlaví**

	muži		ženy		celkem	
	počet	%	počet	%	počet	%
celkem	274	100,0	270	100,0	544	100,0
věk						
20-24 let	148	54,4	144	53,7	292	54,1
25-29 let	124	45,6	124	46,3	248	45,9
vzdělání						
základní, střední bez maturity	104	38,2	54	20,1	158	29,3
středoškolské vč. vyučen s maturitou, VOŠ	126	46,3	152	56,7	278	51,5
vysokoškolské	42	15,4	62	23,1	104	19,3
sociálně-ekonomické postavení						
student/ka	49	17,9	59	21,9	108	19,9
zaměstnanec na plný úvazek	179	65,3	176	65,2	355	65,3
zaměstnanec na částečný (zkrácený) úvazek	10	3,6	7	2,6	17	3,1
soukromý/á podnikatel/ka se zaměstnanci	6	2,2	1	0,4	7	1,3
OSVČ, živnostník, svobodné povolání	15	5,5	10	3,7	25	4,6
pomáhající rodinný příslušník	2	0,7	3	1,1	5	0,9
nezaměstnaný/á	12	4,4	10	3,7	22	4,0
jiné	1	0,4	4	1,5	5	0,9

Z hlediska **sociálně ekonomického postavení** respondenta se podle pohlaví jedná o velmi homogenní soubor, neboť mezi ekonomicky aktivními osobami nejsou rozdíly v zastoupení mužů a žen v jednotlivých kategoriích nijak zásadní. Naprostá většina (81 %) jich je zaměstnána na plný úvazek, zhruba 7 % samostatně podniká a 5 % je nezaměstnaných. Mnohem více ekonomicky aktivních osob je podle očekávání ve starší věkové skupině (v tomto případě až 96 %), v mladší věkové skupině „jen“ dvě třetiny. Jinými slovy mezi v současné době studujícími respondenty je 92 % jedinců ve věku 20-24 let.

Rodinná situace respondenta - vedení samostatné domácnosti, společné soužití s rodiči nebo s partnerem, příp. jiný způsob života - sice nebyla předmětem výběru, pro další analýzu však bude jistě nezbytným třídícím znakem. Tři pětiny respondentů žijí s rodiči nebo jinými příbuznými a další zhruba pětina s partnerem.

Samostatnou domácnost bez dalších osob vede každý sedmý dotázaný. Jinou rodinnou situaci uvedla 3 % respondentů (viz tabulka č. 2).

Tabulka č. 2 **Formy rodinné situace respondentů, podle pohlaví**

rodinná situace	muži		ženy		celkem	
	počet	%	počet	%	počet	%
žije s rodiči/příbuznými	177	64,6	149	55,2	326	59,9
žije s partnerem	47	17,2	74	27,4	121	22,2
žije sám/a	45	16,4	31	11,5	76	14,0
žije jinak	5	1,8	11	4,1	16	2,9
neuveďeno	-	-	5	1,9	5	0,9

Konkrétní způsob soužití je spojen s několika faktory. Podle pohlaví zjišťujeme častější soužití s rodiči u mužů než u žen, u kterých naopak převažuje soužití s partnerem. Častější nesezdané soužití u žen souvisí s tendencí jejich dřívějšího vstupu do partnerství (oproti mužům), neboť ženy zpravidla mají za partnery starší (než mladší) muže. Zatímco kolem čtvrtiny svobodných žen žije s partnerem, další necelá čtvrtina stálého partnera sice má, ale společnou domácnost s ním netvoří. U mužů najdeme obdobné relace, v souhrnu však má stálou partnerku pouze jedna třetina mužů (ve srovnání s jednou polovinou žen majících stálého partnera), z nichž polovina se svojí partnerkou společně bydlí a hospodaří.

Ne zcela překvapivé jsou dále diference podle věku. Necelé tři čtvrtiny respondentů v mladší věkové skupině žijí se svými rodiči (ve srovnání s téměř polovinou starších respondentů), kdežto s partnerem jich žije „jen“ 17 % (v komparaci s 29 % ve starší věkové skupině). Domácnost jednotlivce tvoří až 3krát častěji respondenti ve věku 25-29 let, oproti těm mladším (22 % vs. 7 %).

2. Životní hodnoty a postoje

Jedním z témat dotazníkového šetření bylo zjištění **žebříčku hodnot** v životě mladých lidí zahrnujících oblast rodiny, zaměstnání a vzdělání. Respondenti na pětistupňové škále postupně hodnotili osm aspektů života, od nejméně důležitých po nejvíce důležité. Pro určení alespoň přibližného pořadí důležitosti těchto hodnot byly vypočteny průměrné ukazatele důležitosti. Kromě životních hodnot byly dále zkoumány postoje svobodných lidí k vybraným názorům týkajícím se zejména partnerských vztahů, dělby rolí mezi partnery, pracovních a vzdělanostních aspirací či slučitelnosti pracovních a rodinných povinností. Na tyto otázky odpovídali respondenti pomocí čtyřbodové stupnice určitě/spíše souhlasím a spíše/určitě nesouhlasím. Samostatná pozornost byla věnována hodnotě zaměstnání jako takovému (tj. z hlediska jednotlivých aspektů práce týkajících se možnosti uplatnění, nezávislosti, společenského postavení apod.) a dále významu celoživotního vzdělávání.

Životní postoje svobodných mladých lidí reflektují jejich současnou situaci vyznačující se v podstatě životem bez větších závazků (ve smyslu dětí, příp. partnera). Na prvních místech v žebříčku důležitosti se tak objevuje silná **orientace na sféru zaměstnání** a s tím spojených získaných finančních prostředků. Chtějí mít práci, která je baví a za kterou dostanou také dobře zapláceno. Pro zhruba dvě pětiny dotázaných jsou tyto dvě hodnoty nejvíce důležité. Finanční zajištění je zdá se nesporným předpokladem pro to „dobře si žít“. Na druhou stranu práci zřejmě nechťejí věnovat tolik času, neboť by raději měli dostatek času na své přátele a koníčky než na zaměstnání. Partner, rodina a děti se nacházejí někde uprostřed pořadí jejich hodnot. Dosaženému vzdělání a kvalifikaci přiřkládají téměř nejmenší význam (viz tabulka č. 3).

Tabulka č. 3 **Životní hodnoty respondentů, podle pohlaví a vzdělání (průměrné skóre důležitosti na škále 1 až 5)**

	celkem	pohlaví		vzdělání		
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ
mít práci, která mě baví	4,1	4,2	4,1	4,0	4,2	4,2
mít práci, která je dobře placená	4,1	4,2	4,0	4,2	4,1	4,0
mít hodně peněz a dobře si žít	3,9	3,9	3,8	4,0	3,8	3,7
mít dostatek času věnovat se partnerovi a dětem	3,8	3,6	4,0	3,6	3,9	3,8
žít pro svou rodinu a děti	3,7	3,5	3,9	3,6	3,8	3,8
mít dostatek času na přátele a koníčky	3,7	3,7	3,7	3,8	3,7	3,7
mít co nejvyšší vzdělání a kvalifikaci	3,6	3,5	3,6	3,1	3,6	4,1
mít dostatek času věnovat se práci a zaměstnání	3,4	3,5	3,4	3,3	3,5	3,7

Pozn.: 1 – nejméně důležité, 5 – nejvíce důležité

Zatímco první dvě hodnotové položky zůstávají při třídění podle pohlaví, vzdělání a dalších charakteristik (až na výjimky) neměnné, pořadí hodnot na dalších místech se často proměňuje. S celkovým hodnotovým žebříčkem by s menšími odchylkami souhlasili hlavně muži. Mít hodně peněz, zajímavou práci a dobře si žít pokládají za nejdůležitější. V nemalé míře by si chtěli „užívat“ s přáteli a věnovat se svým zálibám. Dostatek tohoto času u nich hraje relativně větší roli než čas a život celkově věnovaný rodině, partnerovi a dětem. Jmenované rodinné hodnoty se dostávají do popředí zejména u žen, a to i na úkor dobrého finančního zajištění

především z pracovní sféry. Prorodinnou orientaci dále častěji zdůrazňují svobodní jedinci s maturitou a vysokoškolským vzděláním. Vysokoškoláci sice stále přikládají nejvyšší váhu práci, která je baví a která je i dobře placená, oproti lidem s nižším vzděláním je však pro ně velmi důležité dosažení co možná nejvyššího vzdělání a kvalifikace. Mnohem častěji také zdůrazňují potřebu dostatečného času pro svou práci. Pro mladé lidi se základním vzděláním nebo bez maturity má vzdělání a kvalifikace zcela zřetelně nejmenší význam.

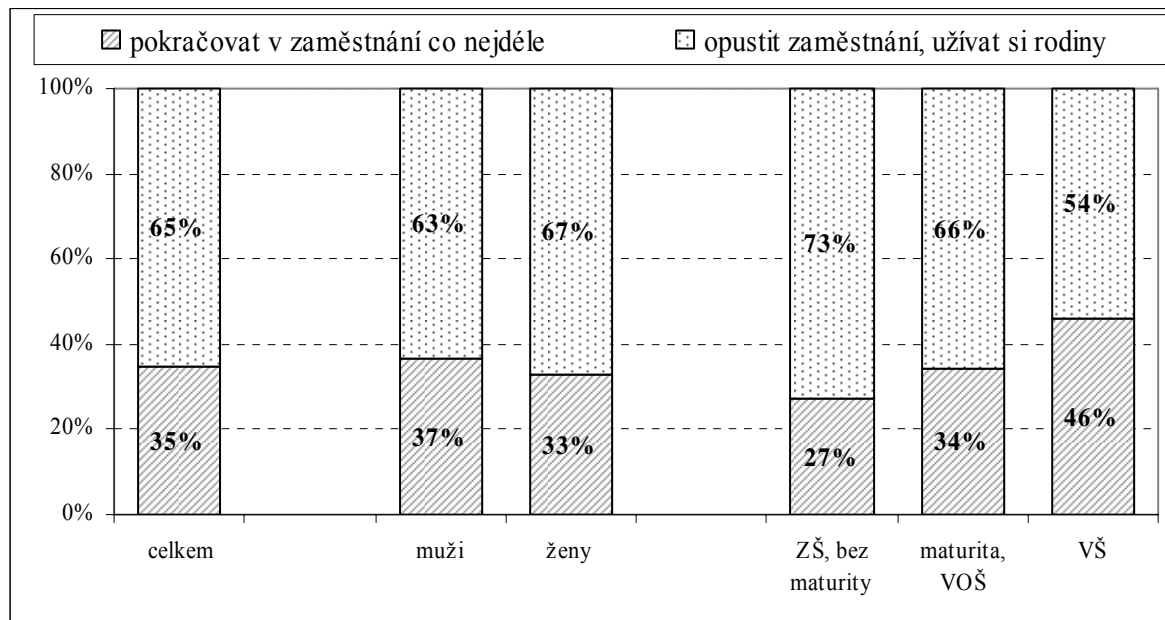
I když s věkem se pořadí hodnot příliš nemění, relativně vyšší důležitost přikládají rodině a dětem mladí lidé mající stálého partnera, zejména pak ti, kteří s ním žijí ve společné domácnosti. Naopak respondenti žijící sami odsouvají význam rodiny a dětí až na poslední místa svého žebříčku a vyšší hodnotu přisuzují práci, penězům a svým přátelům a koníčkům.

Změní se nějak jejich pohled na význam rodiny a zaměstnání, posunou-li se o 30 až 40 let do budoucnosti? Zřejmě ano, neboť jejich pozornost se přesune od sféry zaměstnání k rodině a využívání volného času. Téměř dvě třetiny mladých lidí se totiž domnívají, že **jakmile člověk dosáhne důchodového věku, měl by opustit zaměstnání, aby se mohl věnovat rodině** a svému volnému času, dokud není ještě starý a nemocný. Naopak jedna třetina mladých lidí si myslí, že člověk, dovolí-li mu to zdraví, by měl pokračovat v zaměstnání co nejdéle, aby si zachoval svěžest a neztratil kontakty s lidmi.

Muži i ženy, mladšího (20-24 let) i staršího (25-29 let) věku, mající nebo nemající partnera, ti všichni se v této otázce zhruba dvoutřetinovou většinou shodnou, že je lepší ve vyšším věku přestat pracovat a užívat si rodinu a volný čas. Pouze s vyšším vzděláním roste potřeba pokračovat ve výdělečné práci co nejdéle, a to i v důchodovém věku, neboť rodině by se chtělo věnovat „jen“ 54 % vysokoškoláků, kdežto až 73 % lidí se základním vzděláním a bez maturity (viz graf č. 1).

2. Životní hodnoty a postoje

Graf č. 1 **S kterým z následujících výroků týkajících se přístupu k práci a rodině ve vyšším (důchodovém) věku více souhlasíte? podle pohlaví a vzdělání (v %)**

Pozn.: otázka - Někteří lidé zastávají názor, že ve vyšším věku by měl člověk, pokud mu to zdraví dovolí, **pokračovat v zaměstnání co nejdéle**, aby si zachoval svěžest a neztratil kontakty s lidmi. Jiní říkají, že člověk ve vyšším věku by měl, jakmile dosáhne nároku na důchod, **opustit zaměstnání, aby si mohl užívat rodinu** a volný čas, dokud ještě není starý a nemocný.

Význam zaměstnání

Vrátíme-li se do současnosti, jak již bylo uvedeno výše, **práci**, která člověka baví a která je zároveň dobře placená, přikládají mladí lidé vysokou důležitost. Nakolik si ji ale **nechají zasahovat do svého soukromého života**? Více jak třetina z nich nedovolí, aby jim práce do soukromého života zasahovala. Prakticky stejně velkou skupinu lidí však tvoří ti, kteří se i přes svou snahu neubrání tomu, aby práce ovlivňovala jejich soukromí. Pro každého třináctého respondenta je práce natolik důležitá, že jí svůj soukromý život dokonce podřizují (viz tabulka č. 4). Poslední dvě zmiňované formy vlivu práce na soukromí jsou mnohem častější u respondentů ve starší věkové skupině (25-29 let) a u lidí s ukončeným vysokoškolským vzděláním.

Tabulka č. 4 **Co pro Vás znamená práce? podle pohlaví, vzdělání a věku (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání			věk	
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ	20-24	25-29
práce je jen způsob, jak vydělat peníze, nic víc	19,0	22,6	15,3	32,3	17,4	2,9	23,8	13,3
rád pracuje, ale nenechá práci zasahovat do soukromí	36,2	32,8	39,6	34,2	41,7	25,0	37,9	34,3
práce je důležitá, ale často se neubrání zásahu do soukromí	37,3	36,1	38,4	28,5	34,4	57,7	32,8	42,3
práci podřizuje soukromý život	7,6	8,4	6,7	5,1	6,5	14,4	5,5	10,1

Naproti tomu až pětina mladých lidí, a to zejména těch, kteří nemají maturitu, a častěji také respondentů v mladším věku (20-24 let), bere práci jen jako způsob, jak vydělat peníze, nic víc. Ve srovnání s ostatními přikládají tito lidé „práci, která je baví“ v žebříčku životních hodnot relativně nižší důležitost a naopak vyšší důležitost má pro ně „práce, která je dobře placená“. Mezi muži a ženami nebyla zjištěna signifikantní diference v názoru na míru vlivu práce na soukromí, i když u mužů na rozdíl od žen lze sledovat slabou tendenci považovat práci spíše za pouhý zdroj financí. Tuto variantu také relativně častěji vybírají respondenti, kteří ještě nemají stálého partnera.

Jaké aspekty zaměstnání jako takového **jsou** pro mladé svobodné lidi **nejdůležitější**? Dotázaní měli vybrat dvě ze sedmi různých charakteristik zaměstnání. Zatímco dosažení co možná nejvyššího vzdělání a kvalifikace figuruje v hodnotovém žebříčku mladých lidí spíše na posledních příčkách (s výjimkou vysokoškoláků), v rámci významu pro zaměstnání obsazuje možnost uplatnit své vzdělání a schopnosti první místo v prvním pořadí důležitosti (viz tabulka č. 5). Nejdůležitější je přitom pro 43 % vysokoškoláků, častěji jej na první místo zařazovaly také ženy oproti mužům. Význam práce jako základního zdroje příjmu zdůrazňuje přibližně pětina dotázaných, a to v 1. i ve 2. pořadí. Finanční význam zaměstnání uvádějí nejčastěji respondenti s nejnižším vzděláním.

Tabulka č. 5 **Jaké charakteristiky zaměstnání jsou pro vás důležité? podle pohlaví a vzdělání (v %)**

	celkem		pohlaví		vzdělání		
	1. pořadí	2. pořadí	muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ
možnost uplatnit vzdělání a schopnosti	29,1	15,1	25,0	33,3	18,5	30,2	42,7
nutnost zajistit si základní zdroj příjmu	23,6	21,6	25,7	21,3	37,6	21,1	8,7
možnost být nezávislý/á	15,8	22,1	16,2	15,4	15,9	18,2	9,7
možnost dělat, co mě baví	14,5	18,0	15,8	13,1	14,6	14,2	14,6
možnost získat společenské postavení	8,7	9,1	9,6	7,9	3,2	9,1	16,5
příležitost vydělávat „velké“ peníze	4,5	4,6	5,9	3,0	5,7	3,6	4,9
možnost setkávat se s jinými lidmi	3,9	9,5	1,8	6,0	4,5	3,6	2,9

Pozn.: třídění podle pohlaví a vzdělání podle 1. pořadí

Třetím nejvýznamnějším hlediskem zaměstnání je pro mladé lidi pocit nezávislosti. Možnost dělat práci, která člověka baví, se na rozdíl od pořadí hodnot, kde obsadila vedoucí pozici, nachází uprostřed vybraných charakteristik zaměstnání. Nejméně si mladí lidé na zaměstnání cení možnosti získání určitého společenského postavení (i když pro vysokoškoláky není ve srovnání s ostatními zanedbatelnou hodnotou), příležitosti vydělávat „velké“ peníze a možnosti setkávat se s jinými lidmi. Posledně zmiňované přitom relativně častěji preferují spíše ženy než muži.

Porovnáním uvedených aspektů zaměstnání v prvním a druhém pořadí vynikly čtyři dvojice jmenovaných charakteristik, které téměř rovnoměrně uvedla jedna polovina dotázaných. Nejčastěji zmiňované uplatnění dosaženého vzdělání a vlastních schopností bylo nejvíce spojováno se třemi variantami: dělat, co mě baví (13 %), zajistit si základní zdroj příjmu (13 %) a možnost být nezávislý (10 %). Čtvrtá dvojice má charakter finanční nezávislosti, neboť vyzdvihuje význam zaměstnání jako zajištění základního zdroje příjmu a možnosti nezávislosti (12 %).

Názory na dělbu rolí v rodině

Přestože rodina, resp. čas věnovaný partnerovi, příp. dětem pro ně není v současné době tím nejdůležitějším, v otázkách **partnerských vztahů, dělby rolí** a různých (**pracovních, vzdělanostních** aj.) **příležitostí** pro sebe i pro opačné pohlaví zastávají mladí lidé poměrně rovnostářské názory. Míra souhlasu je přesto u některých výroků signifikantně významně odlišná mezi muži a ženami a podle nejvyššího dokončeného vzdělání. Přes tři čtvrtiny dotázaných souhlasily s tím, že *muž a žena by měli mít stejné povinnosti v péči o domácnost*. Zastánkyněmi rovné dělby povinností v domácnosti je přitom přes 90 % mladých žen a „pouze“ 65 % svobodných mužů (viz tabulka č. 6). Rovněž vysokoškoláci zastávají v tomto smyslu spíše netradiční postoj a na rozdíl od respondentů se základním vzděláním a bez maturity se častěji přiklání ke stejnoměrné dělbě povinností mezi partnery.

Ještě větší souhlas než s rozdělením povinností v péči o domácnost panuje v požadovaném *příspěvku do rodinného rozpočtu oběma partnery* - souhlasí s ním až 95 % dotázaných bez ohledu na pohlaví a dosažené vzdělání. Podle necelých 90 % dotázaných by také *muž a žena žijící v manželství měli mít stejnou možnost věnovat se svému zaměstnání*. Za tímto názorem si „určitě“ stojí dokonce dvakrát více žen než mužů. Ti jsou ve svém souhlasu trochu umírněnější a nadto s tím naopak častěji i nesouhlasí. Podle vzdělání bychom očekávali četnější souhlas s daným výrokiem u vysokoškoláků oproti respondentům s nižším vzděláním, ten se však signifikantně neprokázal.

Vedle sféry rodiny a zaměstnání je pro mladé lidi důležitá také možnost věnovat se svým koníčkům a zálibám. V porovnání s ostatními hodnotami přikládají mladí lidé dostatku času na přátele a koníčky spíše střední důležitost. Naprosto souhlasně se však dotázaní vyjadřují ke *stejně možnosti muže i ženy věnovat se svým zájmům a koníčkům*. Ženy si přitom za tímto názorem stojí mnohem důrazněji než muži, menší význam tomu přikládají také respondenti s nejnižším vzděláním ve srovnání se středoškoláky s maturitou. V souhrnu pouhá 4 % mladých lidí by mužům a ženám v manželství stejnou možnost věnovat se svým zálibám nedopřála.

Tabulka č. 6 **Souhlas s výroky týkajícími se rodiny a zaměstnání, podle pohlaví a vzdělání (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání		
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	vš
muž a žena by měli mít stejné povinnosti v péči o domácnost						
určitě souhlasím	30,3	17,2	43,7	19,6	32,4	41,3
spíše souhlasím	47,4	47,8	47,0	46,2	48,2	46,2
spíše nesouhlasím	19,1	29,9	8,1	25,9	18,7	10,6
určitě nesouhlasím	3,1	5,1	1,1	8,2	0,7	1,9
muž a žena by měli mít v manželství stejnou možnost věnovat se svému zaměstnání						
určitě souhlasím	32,0	21,5	42,6	27,2	34,2	33,7
spíše souhlasím	56,6	62,4	50,7	56,3	56,5	56,7
spíše nesouhlasím	9,9	13,9	5,9	14,6	7,9	8,7
určitě nesouhlasím	1,5	2,2	0,7	1,9	1,4	1,0
muž a žena by měli mít v manželství stejnou možnost věnovat se svým koníčkům a zájmům						
určitě souhlasím	46,7	37,6	55,9	36,7	50,4	50,0
spíše souhlasím	49,3	56,2	42,2	59,5	45,3	46,2
určitě/spíše nesouhlasím	4,0	6,2	1,9	3,8	4,3	3,8
muž má vydělávat peníze a žena se má starat o domácnost						
určitě souhlasím	14,5	20,8	8,1	20,3	12,9	9,6
spíše souhlasím	36,4	39,8	33,0	44,3	34,9	28,8
spíše nesouhlasím	39,2	33,9	44,4	32,3	40,3	47,1
určitě nesouhlasím	9,9	5,5	14,4	3,2	11,9	14,4

Z převažující míry souhlasu s předchozími výroky se zdá, že genderové stereotypy jsou mladým svobodným lidem spíše cizí. Muži i (hlavně) ženy jednak souhlasí s rozdělením povinností v péči o domácnost a s finančním zajištěním rodinného rozpočtu oběma partnery, jednak se vyslovují pro to, umožnit mužům i ženám věnovat se svému zaměstnání ve stejné míře. Jak se však změní jejich názor, propojí-li se sféra rodiny a zaměstnání? Začnou být v pracovní sféře upřednostňováni muži a péče o domácnost přisuzovaná ženám?

V souhrnu je to prakticky půl na půl. Podle jedné poloviny mladých lidí *má muž vydělávat peníze a žena se starat domácnost*. Myslí si to především muži, ženy se s tímto výrokem většinou neztotožňují. Respondenti, kteří preferují tradiční dělbu rolí v rodině, však mnohem častěji nesouhlasí s tím, že by muž a žena měli mít v péči o domácnost stejné povinnosti. Naproti tomu je třeba zdůraznit, že celá polovina dotázaných s tradičním rozdělením rolí v rodině nesouhlasí a spíše se přiklání ke stejnému rozdělení domácích povinností. Obdobné rozdíly najdeme mezi vysokoškoly a lidmi s nejnižším vzděláním, kdy ti druzí jmenovaní se kloní spíše ke komplementaritě rolí, tj. k muži jako živiteli rodiny a ženě jako hlavní osobě zajišťující chod domácnosti.¹

Kromě postojů k péči o domácnost byly zjišťovány také názory na **přítomnost dítěte v rodině** a následnou péči o něj z hlediska dělby rolí a ve vztahu k zaměstnání. Jelikož mladí lidé v současné době nepřikládají dětem a rodině až tak vysokou důležitost (jako práci), není velkým překvapením, že téměř pro každého druhého dotázaného *děti znamenají příliš velké omezení rodičů*. Na hranici statistické významnosti nevidí v dětech omezení rodičů spíše ženy. Přitom na ženách zpravidla leží hlavní péče o děti v jejich předškolním věku.

Právě v domácí péči o děti spatřuje polovina dotázaných, mužů i žen, ohrožení pracovního uplatnění ženy. Až dvě třetiny těch, pro které děti znamenají velké omezení rodičů, souhlasí s výrokem, že *domácí péče o děti vážně ohrožuje pracovní kariéru ženy*. Podle očekávání tento názor zaujímají hlavně vysokoškoláci ve srovnání s respondenty s nižším vzděláním (viz tabulka č. 7). Jak se detailněji dozvíme později, mladí lidé si chtějí nejprve vybudovat určité postavení v zaměstnání a narození dětí tak posouvají na pozdější dobu. Z toho zřejmě vyplývají obavy o profesní růst při zajištění péče o děti.

Mladí lidé sice vnímají spíše negativní dopad péče o děti na kariéru ženy, na druhou stranu však vyjadřují souhlas s tvrzením, že *předškolní děti trpí, jestliže je jejich matka zaměstnaná*. Na tom se shodne polovina respondentů, bez ohledu na pohlaví i na vzdělání. Přitom čím více souhlasí s tím, že péče o děti ohrožuje kariéru ženy, tím více si myslí, že malé děti trpí, je-li jejich matka zaměstnaná, a naopak. Za tím se zřejmě skrývá zmiňované odkládání dětí na pozdější dobu.

¹ Kuchařová, V. a kol. *Harmonizace rodiny a zaměstnání. Současné možnosti a jejich reflexe u mladé rodičovské generace*. Praha: VÚPSV, 2006 (v tisku).

Tabulka č. 7 **Souhlas s výroky týkajícími se rodiny a zaměstnání, podle pohlaví a vzdělání (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání		
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	vš
mít děti znamená příliš velké omezení rodičů						
určitě/spíše souhlasím	46,2	50,9	41,5	48,1	45,5	45,2
určitě/spíše nesouhlasím	53,8	49,1	58,5	51,9	54,5	54,8
domácí péče o děti vážně ohrožuje pracovní kariéru ženy						
určitě/spíše souhlasím	52,5	52,9	52,0	43,3	53,6	65,4
určitě/spíše nesouhlasím	47,5	47,1	48,0	56,7	46,4	34,6
rodičovskou dovolenou by měli žena a muž čerpat střídavě, aby se na péči o dítě mohli oba podílet v podobné míře						
určitě/spíše souhlasím	36,6	30,4	43,0	31,0	37,2	44,2
určitě/spíše nesouhlasím	63,4	69,6	57,0	69,0	62,8	55,8
pokud je to pro rodinu výhodné, je správné, když muž zůstane doma s dětmi a žena chodí do práce						
určitě/spíše souhlasím	61,6	51,5	71,9	48,7	64,0	74,0
určitě/spíše nesouhlasím	38,4	48,5	28,1	51,3	36,0	26,0

Jak se mladí a dosud bezdětní lidé dívají na možnost střídání se na rodičovské dovolené? S tím, že by *rodičovskou dovolenou měli čerpat muž i žena střídavě, aby se na péči o dítě mohli podílet oba v podobné míře*, souhlasí přibližně každý třetí dotázaný. Podle očekávání si za tím stojí spíše ženy. Z hlediska nejvyššího dokončeného vzdělání nebyly zjištěny signifikantní diference, nicméně lze vysledovat určitou tendenci k častějšímu souhlasu mezi vysokoškoláky než u lidí s nejnižším vzděláním.

Domácí péče o děti je zpravidla spojená se ztrátou příjmu pečujícího rodiče. V průměru vyšší pracovní příjmy muže tak velmi často stojí v pozadí převažující péče ženy o malé dítě. Pokud by však bylo *pro rodinu výhodné, že muž zůstane doma s dětmi a žena bude pracovat*, většina (62 %) mladých lidí by tento model považovala za správný. Opět se k tomu přiklánějí spíše ženy než muži. A tentokrát již zcela zřetelně i lidé s vysokoškolským vzděláním. Právě u nich může být ztráta příjmu citelným zásahem do rodinného rozpočtu (alespoň v relativním vyjádření). Lidé se základním vzděláním se v tomto názoru rozdělují na dva téměř srovnatelné tábory s mírnou převahou na nesouhlasící straně.

Ocenění domácí péče o malé děti nebylo do letošního roku příliš vysoké. Rodič pečující o dítě do čtyř let věku měl do konce roku 2006 (za splnění dalších podmínek) nárok na rodičovský příspěvek ve výši 3696 Kč. Od ledna 2007 se však jeho situace o poznání zlepšila, neboť příspěvek je nově vyplácen ve zhruba dvojnásobné výši. Pomineme-li finanční stránku péče o děti a zaměříme se na pocit uspokojení z vykonané činnosti, může *trvalé setrvání v domácnosti přinášet stejnou radost a uspokojení jako práce v zaměstnání*. Na tom se shodne 37 % mužů i žen, i když ženy s tím častěji souhlasí „určitě“ (9 % vs. 2 %). Ani vzdělání nehraje trochu překvapivě v této otázce žádnou roli.

Význam vzdělávání

Z finančního hlediska se to příliš neslučuje s důležitostí přikládanou dobře zaplacené práci, s možností věnovat se svému zaměstnání pro oba partnery ani s potřebou vlastní kariéry pro ženy. Poměrně velká shoda totiž panuje v tom, že *v současné době potřebuje žena vzdělání a vlastní kariéru*. Rozhodný souhlas s tím zcela jasně vyjadřují ženy a vysokoškolsky vzdělaní mladí lidé. Většina mužů se s tím

sice také ztotožňuje, ve srovnání se ženami však častěji volí mírný nesouhlas (viz tabulka č. 8).

Tabulka č. 8 **Nutnost vzdělání a kariéry u žen, podle pohlaví a vzdělání (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání		
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ
v současné době žena potřebuje vzdělání a vlastní kariéru						
určitě souhlasím	19,3	11,3	27,4	9,5	19,1	34,6
spíše souhlasím	57,9	59,5	56,3	55,1	60,4	55,8
spíše nesouhlasím	19,7	24,8	14,4	31,0	17,6	7,7
určitě nesouhlasím	3,1	4,4	1,9	4,4	2,9	1,9

Přestože se potřeba **vzdělání** nachází na spodu hodnotového žebříčku mladých lidí (s výjimkou vysokoškoláků), dalšímu průběžnému vzdělávání přikládají nemalý význam (viz tabulka č. 9). Polovina z nich považuje průběžné vzdělávání za výhodu, další čtvrtina jej má dokonce za nezbytné. Nezbytné je přitom pro více než třetinu vysokoškolsky vzdělaných mladých lidí. Pouze každý dvacátý respondent si myslí, že vzdělání získané ve škole postačí na celý život, a další průběžné vzdělávání pokládá za zbytečné. Pro zbývající pětinu mladých lidí není doplňování vzdělání získaného ve škole dalším studiem, kurzy apod. nutné. Potřeba celoživotního vzdělávání nemají hlavně lidé se základním vzděláním a bez maturity.

Tabulka č. 9 **Důležitost průběžného, dalšího vzdělávání, podle pohlaví a vzdělání (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání		
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ
je to nezbytné	25,6	23,4	27,8	11,4	29,9	36,5
je to výhoda	50,9	50,4	51,5	50,6	54,0	41,3
není to nutné	18,8	20,8	16,7	29,7	14,0	15,4
je to zbytečné, vzdělání získané ve škole vystačí na celý život	4,8	5,5	4,1	8,2	2,2	6,7

3. Současná situace svobodných jednotlivců

Jak již bylo popsáno v úvodní kapitole, většina mladých svobodných lidí do 30 let žije ještě se svými rodiči, příp. jinými příbuznými. Častěji se v této situaci nacházejí spíše muži, kteří však oproti ženám také ve větší míře tvoří domácnost jednotlivce. Naopak pro mladé ženy dotázané v našem šetření je typičtější soužití s partnerem. S partnerem a nebo sami žijí dále spíše mladí lidé ve věku 25-29 let, s rodiči pak lidé v mladší věkové skupině 20-24 let.

3.1 Partnerství

Stálého **partnera** v souhrnu „přiznalo“ 42 % respondentů, přičemž jedna polovina žen a jedna třetina mužů. Zatímco respondenti museli být ve věku 20-29 let, jejich partneri jsou mladší, ale i mnohem starší - partnerky mužů od 17 do 35 let, partneri žen od 19 do 39 let. Průměrný věkový rozdíl mezi partnery jsou tři roky (medián 2 roky), přičemž u necelé poloviny partnerů je rozdíl jejich věků jeden nebo dva roky, desetinu párů tvoří stejně staří partneri. V 78 % partnerství jsou muži starší než jejich partnerky, a to v průměru o 3,4 let (medián 3 roky). V každém devátém páru je žena naopak průměrně o 3 roky starší než muž (medián 2 roky). I když nebyla prokázána signifikantní diference, výsledky napovídají, že muži bývají oproti svým partnerkám starší o více let než ženy vůči svým partnerům (v tomto případě diference průměrného věkového rozdílu činí 0,4 let).

Při výběru respondentů byly podobně jako pro věk stanoveny kvóty pro výši nejvyššího dokončeného vzdělání. Vzdělanostní úroveň případného partnera však ničím determinována nebyla. Z výsledků přitom zjišťujeme velice obdobné zastoupení v jednotlivých vzdělanostních kategoriích jako u respondenta. Nadpoloviční většina partnerů úspěšně dokončila středoškolské vzdělání s maturitou, příp. vyšší odbornou školu, 28 % má nižší vzdělání a zbývajících 15 % vzdělání vysokoškolské, přičemž mužů-partnerů vysokoškoláků je až 5krát více než žen-partnerek vysokoškolaček (23 % vs. 4 %). Tři pětiny párů jsou vzdělanostně homogenní, nejčastěji mají partneri středoškolské vzdělání s maturitou a dále spíše nižší než vyšší vzdělání. Případy, kdy má žena vyšší vzdělání než muž, a naopak, se v našem souboru vyskytují prakticky ve stejné míře (viz tabulka 10).

Tabulka č. 10 **Vzdělanostní struktura partnerských párů**

		muž		
		ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ
žena	ZŠ, bez maturity	35 (15,6 %)	84 (37,5 %)	44 (19,6 %)
	maturita, VOŠ	44 (19,6 %)		
	VŠ			17 (7,6 %)

Mladí lidé mající stálého partnera se s ním ne vždy zcela shodnou na jednotlivých okolnostech týkajících se každodenního života, případně celkového životního postoje k určitým věcem (např. významu zaměstnání, vzdělání apod.). Více či méně odlišné názory na vybrané záležitosti má zhruba do 20 % párů,² většina se

² Pouze 3 respondenti ve všech sedmi oblastech uvedli, že se na nich se svým partnerem spíše nebo určitě neshodnou.

tedy na nich shodne. Následující otázky přitom byly pokládány všem respondentům, kteří mají stálého partnera, bez ohledu na to, zda s ním žijí ve společné domácnosti či nikoli. Z výsledků vyplývá, že **partnerskou shodu** prakticky nijak neovlivňuje pohlaví respondenta, v některých aspektech však nabývá na významu respondentův věk, dosažené vzdělání či sdílení společné domácnosti s partnerem.

Mladí lidé se se svým partnerem nejčastěji shodnou v názorech na rodinný život, a to bez ohledu na věkové či vzdělanostní rozdíly nebo aktuální společné soužití. Naprostý soulad mezi partnery panuje také v názoru na jejich přátele a známé, větší rozpory nemívají ani pokud jde o způsob trávení volného času. V zájmech a koníčcích se shodne necelých 80 % párů.

Z analýzy postojů a hodnotových orientací mladých lidí již víme, že nemalou důležitost přikládají zaměstnání. Co nejvyšší vzdělání sice pro ně nehraje takovou roli (v žebříčku ostatních životních hodnot), pokud však jde o uplatnění dosaženého vzdělání v praxi, cení si této možnosti nejvíce.³ Relativně častěji mají mladí lidé se svým partnerem stejné mínění v případě důležitosti vzdělání než významu zaměstnání. Na obojím se pak častěji „určitě“ shodnou partneři s vysokoškolským vzděláním, v názorech na význam zaměstnání se dále shodují spíše starší respondenti.

Otázku způsobu hospodaření s finančními prostředky nemusejí partneři vždy řešit. Jak plyne z posledního sloupce tabulky č. 11, relativně nejvíce respondentů se se svým partnerem nebaví právě o oblasti nakládání s penězi. To je způsobeno zpravidla tím, že spolu nežijí ve společné domácnosti. Žijí-li však v nesezdaném soužití, na finančním hospodaření se ve srovnání s těmi, kteří se svým partnerem nežijí, mnohem (až 3krát) častěji „určitě“ dohodnou.

Tabulka č. 11 **Respondenti se se svým partnerem/kou shodnou v/na ... (v %)**

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	neví, nebaví se o tom
V názorech na rodinný život	32,3	53,1	10,2	2,2	2,2
Na Vašich přátelích a známých	32,3	52,7	13,3	1,3	0,4
Ve způsobu trávení volného času	36,6	46,0	14,6	2,7	0,4
V zájmech a koníčcích	23,9	54,0	18,1	3,5	0,4
V názorech na důležitost vzdělání	31,4	48,7	15,5	0,4	4,0
V názorech na význam zaměstnání	23,9	50,9	19,5	1,8	4,0
Na tom, jak hospodařit s penězi	20,8	52,7	18,6	0,9	7,1

Zatímco v pohledu na rodinný život mají partneři v 85 % případů v podstatě stejný názor, v rozhodování o časování narození a počtu dětí mezi nimi taková shoda nepanuje. Čtvrtina (24 %) mladých lidí se svým protějškem zatím ještě neprobírá, kdy a kolik bude mít dětí. Ve větší míře se to týká respondentů v mladší věkové skupině 20-24 let. Ostatní o dětech s partnerem hovoří, většina (58 %) se jich přitom na plánování o narození dětí shodne, zbývajících 18 % v tom má určité rozpory. Signifikantní diference podle základních sociodemografických charakteristik nebyly zcela jasně prokázány. Zjištěny byly pouze určité tendence častější shody ohledně počtu dětí u vysokoškoláků a u starších respondentů. Naopak nejméně se setkávají názory týkající se dětí u lidí s nejnižším vzděláním.

Z hlediska konkrétního počtu dětí v rodině považují čtyři pětiny mladých lidí mající stálého partnera 2 děti za ideální počet dětí v rodině. Zatímco se na tomto

³ Srv. s tabulkou č. 3 a č. 5.

počtu partnerů také nejčastěji shodnou, vyšší počet dětí v rodině u nich vyvolává určité rozpory.

3.2 Ekonomická aktivita, zaměstnání a příjmy

Jak snadné či obtížné je v současné době pro mladé lidi najít po ukončení studia své **první zaměstnání**? Zdá se, že skoro bezproblémové. Téměř polovina (46 %) mladých lidí našla práci brzy po absolutoriu, příp. pokračovala v té, kterou vykonávala již během studia. Tato situace je charakteristická hlavně pro vysokoškoláky, neboť platila až pro dvě třetiny z nich. Dalších 28 % mladých lidí ještě před tím, než našlo vyhovující zaměstnání, dělalo různé příležitostné práce nebo brigády. Jen malá skupina absolventů (6 %) začala podnikat nebo pracovat v rodinné firmě. Zbývajících 20 % se ocitlo mimo (český) trh práce. 5 % odjelo získávat pracovní zkušenosti nebo dále studovat do zahraničí, necelé procento se rozhodlo zůstat doma a práci vůbec nehledalo. Největší potíže tak mělo 10 % mladých lidí, kteří se stali nezaměstnanými. Nejpostiženější přitom byli absolventi středních škol s maturitou. Zbývajících 5 % respondentů uvedlo jiné řešení situace vzniklé bezprostředně po absolvování školy.

Téměř polovina (45 %) mladých lidí, kteří jsou v současné době výdělečně činní, je stále ve svém prvním zaměstnání/podnikání, do kterého nastoupila po ukončení studia. V průměru jsou v dané situaci čtyři roky (medián 3 roky). Každý desátý mladý člověk vykonával současnou výdělečnou činnost ještě za studia. Jaké jsou tedy bližší charakteristiky stávajícího sociálně ekonomického postavení mladých lidí?

Jednou z podmínek výběru byla **ekonomická aktivita** u čtyř pětin dotázaných. Naprostá většina (81 %) z nich jsou zaměstnanci na plný úvazek, další 4 % na částečný úvazek. Zhruba 7 % samostatně podniká a 5 % je v současnosti nezaměstnaných. Pomáhajících rodinných příslušníků se v souboru vyskytuje pouze 1 %, stejně jako těch, kteří uvedli ještě jinou možnost sociálního postavení. V daném postavení jsou mladí lidé v průměru 3,8 let (medián 3 roky). Rozdíly v zastoupení mužů a žen v jednotlivých kategoriích nebyly zjištěny, stejně jako podle věku a vzdělání. Snad jen mezi nezaměstnanými se vyskytuje relativně více mladých lidí s nejnižším vzděláním. Délka nezaměstnanosti se pohybuje od 1 měsíce do 4 let, s výjimkou jediného respondenta, který je nezaměstnaný již 13 let, a to od ukončení základní školy. Vyloučíme-li tuto extrémní hodnotu, trvá nezaměstnanost v průměru 14 měsíců (medián 8 měsíců), déle než jeden rok je bez práce třetina nezaměstnaných.

Samotní partneři jsou ve vybraných socioekonomických kategoriích zastoupeni v relativně obdobné míře. 60 % partnerských párů přitom tvoří zaměstnanci na plný úvazek, 10 % partnerů naplno zaměstnaných respondentů ještě studuje. V dalších 11 % párů je jeden z nich v zaměstnaneckém poměru a druhý podniká. Zbývajcí páry tvoří jinak ekonomicky aktivní partneři.

Na jaké **pozici** jsou mladí lidé nejčastěji zaměstnání? Nadpoloviční většina z nich zastává spíše vyšší „nemanuální“ pozice, a to hlavně jako techničtí, zdravotničtí nebo pedagogičtí pracovníci, odborní pracovníci a nižší pracovníci v administrativě. Naproti tomu na „manuálních“ pozicích převažují kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři, následovaní provozními pracovníky ve službách a obchodě. V nejmenší míře patří mladí lidé mezi kvalifikované dělníky v zemědělství a pomocné a nekvalifikované

pracovníky, spíše výjimečně však jsou také v nejvyšších vedoucích či řídicích pozicích (viz tabulka č. 12).

Zatímco v sociálně ekonomickém postavení (zaměstnání na plný či částečný úvazek, podnikání apod.) nejsou podle základních charakteristik mezi mladými svobodnými lidmi výrazné rozdíly, v pracovním postavení jsou odlišnosti nemalé. Podobně jako v celé populaci, také muži ve věku 20-29 let častěji než ženy pracují na pozici řemeslníků, kvalifikovaných výrobců, zpracovatelů a opravářů a ve větší míře při své práci obsluhují stroje a zařízení. Ženy jsou naopak mnohem častěji na pozici nižší administrativy a jako provozní pracovnice ve službách a obchodu.

Zařazení do jmenovaných profesních kategorií silně závisí na dosaženém vzdělání. Podle očekávání tak lidé s nejnižším vzděláním zastávají spíše „manuální“ pozice, zatímco vysokoškoláci působí nejčastěji (až ze dvou třetin) jako duševně pracující na vědeckých a odborných pozicích. Středoškoláci s maturitou ve srovnání s ostatními mnohem častěji pracují na místech technických, zdravotnických a pedagogických pracovníků a jako úředníci nižší administrativy. Rozdíly podle věku úzce souvisejí s dosaženým vzděláním.

Tabulka č. 12 **Profesní zařazení respondentů, podle pohlaví, vzdělání a věku (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání			věk	
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ	20-24	25-29
zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci	4,1	3,6	4,7	2,9	4,8	4,4	5,6	3,0
vědečtí a odborní duševní pracovníci	16,7	13,5	20,2	-	5,7	67,8	5,6	26,3
techn., zdrav. a pedagog. pracovníci	25,9	24,7	27,2	5,9	42,6	17,8	24,5	27,5
nižší administrativní pracovníci	12,6	4,9	20,7	5,1	20,1	6,7	14,8	10,6
provozní pracovníci ve službách a obchodě	11,0	6,3	16,0	18,4	10,5	-	13,8	8,1
kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví	0,9	1,3	0,5	1,5	0,5	1,1	1,5	0,4
řemeslníci, kvalif. výrobci, zpracovatelé	17,9	31,8	3,3	41,2	10,0	1,1	23,5	13,1
obsluha strojů a zařízení	6,0	9,4	2,3	13,2	3,8	-	7,1	5,1
pomocní a nekvalif. pracovníci	4,8	4,5	5,2	11,8	1,9	1,1	3,6	5,9

Profesní složení partnerských párů je spíše homogenní. Ve 46 % párů pracují oba partneři ve vyšších nemanuálních pozicích, naproti tomu 20 % párů tvoří partneři vykonávající činnost spíše manuálního charakteru. Ve zbývajících zhruba třetině partnerských dvojic má jeden z partnerů vyšší pracovní postavení, přičemž ve 24 % všech případů mají ženy v nemanuálních profesích za partnera muže pracujícího v manuálních pozicích. Opačná situace pak platí pro každý desátý pár.

Formy pracovní smlouvy, pracovní doba

Přes tři čtvrtiny respondentů (78 %) mají **smlouvu na dobu neurčitou**, 17 % na dobu určitou. Ostatní vykonávají příležitostné práce bez pracovní smlouvy (3 %), příp. práce veřejně prospěšné (1 %). Významné odchylky opět nebyly prokázány v závislosti na pohlaví a tentokrát ani na vzdělání, i když mladí vysokoškoláci mají o

3. Současná situace svobodných jednotlivců

něco častěji smlouvu na neurčito. Na dobu neurčitou mají uzavřenou smlouvu častěji starší respondenti (25-29 let) ve srovnání s těmi v mladší věkové skupině, kteří sepsali smlouvu spíše na dobu určitou. V jakém zaměstnaneckém poměru pracuje partner, nevědělo 13 % respondentů. Pro ostatní pak platí obdobné rozložení jako u respondenta, tedy převážně (72 %) pracovní poměr se smlouvou na dobu neurčitou.

Tabulka č. 13 **Formy pracovní smlouvy respondenta a partnera/ky (v %)**

	respondent			partner/ka
	celkem	muž	žena	celkem
smlouva na dobu neurčitou	78,5	79,0	77,8	62,4
smlouva na dobu určitou	17,2	16,2	18,2	19,1
veřejně prospěšné práce	1,0	1,4	0,5	1,2
příležitostné práce bez pracovní smlouvy	3,4	3,3	3,4	4,6
neví, jak partner/ka pracuje	x	x	x	12,7

Pevná **pracovní doba** je nejčastější formou uspořádání pracovní doby mladých lidí. Uvedly ji necelé dvě třetiny výdělečně činných respondentů. Nemalá skupina lidí (22 %) však má možnost zvolit si počátek své pracovní doby. Pružnou pracovní dobu využívají spíše starší respondenti (25-29 let) a trochu častěji i muži, i když signifikantní rozdíly na základě pohlaví nebyly zcela potvrzeny. Možnost pracovat z domova má jen minimum dotázaných (2 %), ve směnném provozu pracuje 9 % mladých lidí. Jinou formu pracovní doby uvedly 3 % respondentů, přičemž nejčastěji ji popisovaly slovy „podle potřeby“ či „pružný konec pracovní doby“. Partnerovu pracovní dobu neznají 4 % výdělečně činných respondentů. Ostatní pak mají obdobně jako respondenti v nadpoloviční většině případů stanovenou pevnou pracovní dobu a zhruba čtvrtina pružnou pracovní dobu.

Tabulka č. 14 **Pracovní doba respondenta a partnera/ky (v %)**

	respondent			partner/ka
	celkem	muž	žena	celkem
pevná pracovní doba	64,1	62,3	66,0	53,9
pružná pracovní doba (volba počátku pracovní doby)	22,4	26,4	18,2	21,3
práce z domova, práce vykonávaná doma	1,6	0,9	2,4	2,2
práce na směny	9,3	7,7	11,0	13,5
jiná	2,6	2,7	2,4	4,5
neví, jakou pracovní dobu má partner/ka	x	x	x	4,5

Kolik hodin týdně tedy stráví ve svém zaměstnání? Třetina mladých lidí se věnuje své práci 8 hodin denně. Čtyřicetihodinový pracovní týden je u mladých lidí sice nejčastější, celkově však v průměru pracují 44,3 hodin (medián 42 hodin). Rozdílný **čas věnovaný práci** mezi muži a ženami se dal očekávat a také se potvrdil - zatímco muži tráví v práci 45,9 hodin týdně, ženy mají pracovní dobu o 3,4 hodiny kratší (42,5 hodin týdně). Čas věnovaný práci se podle předpokladu liší i mezi zaměstnanci a podnikateli. Zatímco lidé v zaměstnaneckém poměru na plný pracovní úvazek pracují průměrně 44,6 hodin týdně, podnikatelé až 51,6 hodin týdně. Zaměstnancům na částečný úvazek zabere jejich práce samozřejmě mnohem méně času - průměrně 28,7 hodin týdně.

Až 6,5 hodin týdně navíc věnují své práci lidé, kteří řídí alespoň jednoho podřízeného (49,9 hodin), ve srovnání s těmi, kteří žádné **podřízené** nemají (43,4 hodin). Většina mladých lidí (82 %) přitom při výkonu svého zaměstnání žádné

podřízené neřídí, ostatní mají spíše jednoho až dva podřízené (10 %) než více (3-5 podřízených a více než 5 podřízených uvedlo po 4 % dotázaných). V závislosti na pohlaví a věku nebyly u takto mladých lidí zjištěny žádné diference. Pouze v souvislosti s nejvyšším dosaženým vzděláním řídí mladí lidé s vyšším vzděláním častěji nějaké podřízené než ti s nižším vzděláním (29 % vysokoškoláků ve srovnání s 9 % lidí se základním vzděláním a bez maturity).

Spokojenost se zaměstnáním

Po základním popisu vybraných detailů sociálně ekonomického postavení respondentů se nyní zaměříme na to, jak jsou spokojeni s jednotlivými aspekty svého zaměstnání. Pomocí čtyřbodové škály (určitě/spíše ne/spokojen) se respondenti postupně vyjadřovali k deseti charakteristikám své práce (viz tabulka č. 15). Rozdíly ve spokojenosti mužů a žen nebyly v podstatě zjištěny, v některých oblastech však míru spokojenosti silně ovlivňuje dosažené vzdělání, příp. věk.

U osmi jmenovaných znaků převažuje mezi respondenty spokojenost, pouze s perspektivou pracovního postupu a se sociálními výhodami (rekreace, zdravotní péče apod.) jsou častěji nespokojeni (54 %, resp. 60 % případů). Horší vyhlídky na postup v kariéře přitom trápí spíše mladší respondenty (až 62 % z kategorie 20-24letých ve srovnání se 47 % u 25-29letých). V závislosti na vzdělání lze podle očekávání sledovat určitou tendenci k vyšší spokojenosti s nadějí na kariérní postup u vysokoškoláků oproti lidem s nejnižším vzděláním.

Naopak nejspokojenější (v 87 %) jsou mladí lidé s **charakterem práce**, kterou vykonávají. Celkovou spokojenost vyjádřilo 90 % jedinců ve věku 25-29 let a dokonce 95 % vysokoškoláků (oproti 82 % se základním vzděláním a bez maturity). Dobré vztahy mezi spolupracovníky a vyhovující tempo práce přinášejí mladým lidem rovněž velké uspokojení. S možnostmi využití svého vzdělání a nabytých zkušeností v práci jsou spokojeni hlavně vysokoškoláci (určitě spokojeno je až 46 % z nich oproti 19 % s nižším vzděláním) a starší respondenti (určitě spokojeno je 29 % ve srovnání se 17 % z věkové skupiny 20-24 let).

Tabulka č. 15 **Spokojenost v zaměstnání (v %)**

	určitě spokojen/a	spíše spokojen/a	spíše nespokojen/a	určitě nespokojen/a
charakter práce	31,8	55,3	11,2	1,7
vztahy mezi spolupracovníky	24,3	55,1	17,1	3,5
tempo práce	17,3	58,4	22,0	2,2
možnost využít vzdělání, kvalifikaci	23,8	51,6	20,1	4,5
jistota zaměstnání	25,7	49,3	20,8	4,2
pracovní doba	20,8	54,2	20,3	4,7
rozsah přesčasové práce	9,2	52,5	26,9	11,4
výše příjmu	9,7	47,1	34,0	9,2
perspektiva pracovního postupu	7,0	39,4	39,4	14,2
sociální výhody	9,2	30,3	39,8	20,6

V souvislosti s lepšími vyhlídkami na postup v kariéře u lidí ve věku 25-29 let příliš nepřekvapí jejich větší spokojenost s jistotou zaměstnání (31 % je s ní určitě spokojeno v porovnání s 18 % u lidí ve věku 20-24 let). Z hlediska vzdělání již byla

3. Současná situace svobodných jednotlivců

prokázána signifikantní závislost vyjadřující častější nejistotu zaměstnání u lidí se základním vzděláním a bez maturity (nespokojeno je v souhrnu 33 %).⁴

Do skupiny vybraných charakteristik práce, se kterými jsou spokojeni přibližně tři čtvrtiny dotázaných (položky uvedené v tabulce 15 na 2. až 6. místě), patří ještě pracovní doba. V závislosti na zvyšující se době věnované práci přitom spokojenost s pracovní dobou klesá. Zřejmě i proto jsou s ní častěji „určitě“ spokojeni spíše ženy, které tráví pracovní činností trochu méně času než muži. Spíše spokojeni než nespokojeni jsou se svojí pracovní dobou také vysokoškoláci.

S dalšími dvěma položkami jsou mladí lidé spokojeni o poznání méně: rozsah přesčasové práce celkově vyhovuje 62 % z nich a výše příjmů „jen“ 57 %. Relativně nízká spokojenost s příjmovým oceněním se dala očekávat, u mladých lidí se základním vzděláním a bez maturity dokonce mírně převažují ti nespokojeni (52 % vs. 48 %). Naopak lidé s vysokoškolským vzděláním, dosahující zpravidla vyšší mzdy, jsou se svým příjmem spokojeni až ze dvou třetin.

Příjmy a materiální situace

A jak jsou mladí lidé ve svém zaměstnání honorováni? Jejich **čistý měsíční příjem** ze zaměstnání, příp. podnikání nebyl v dotazníkovém šetření zjišťován samostatně, ale celkově spolu s příjmy ze sociálního zabezpečení a s vedlejšími výdělky. Předpokládáme-li, že mladí bezdětní lidé (snad jen s výjimkou studentů a nezaměstnaných) sociální příjmy spíše nedostávají, můžeme uvedený příjem považovat za přibližný příjem z jejich výdělečné činnosti.

Jedna třetina respondentů výši svého osobního čistého příjmu odmítla sdělit, ostatní nemají příjmy buď žádné nebo od několika set korun až do 50 000 Kč měsíčně. Výši příjmu přitom značně determinuje sociálně ekonomické postavení dotázaných. V průměru nejnižší příjmy mají studenti, a to 2 109 Kč. Vyloučíme-li ty, kteří jsou zcela bez příjmu (tj. zhruba třetinu všech studentů), zvýší se jejich průměrný příjem na 3 704 Kč (medián 3 000 Kč). Čisté měsíční příjmy nezaměstnaných plynoucí zřejmě hlavně z podpory v nezaměstnanosti dosahují průměrné výše 3 781 Kč.

V současnosti pracující mladí lidé si měsíčně vydělají od 2 500 Kč do 40 000 Kč, v průměru, tedy 13 863 Kč (medián 12 250 Kč). Muži mají oproti ženám podle očekávání vyšší průměrné příjmy, i když „jen“ o 16 %. Rozdíly mezi příjmy mužů a žen se víceméně zachovávají i při třídění podle dalších charakteristik (viz tabulka č. 16). S přibližně o čtvrtinu vyššími příjmy hospodaří dále spíše starší respondenti (25-29 let) než ti z mladší věkové skupiny. Průměrné příjmy rostou s výší dosaženého vzdělání, přičemž lidé s nejnižším vzděláním dosahují zhruba dvoutřetinových výdělků těch s vysokoškolským vzděláním. Vyšší příjmy tak mají logicky k dispozici i mladí lidé pracující v nemanuálních pozicích (14 972 Kč ve srovnání s 12 345 Kč manuálně pracujících). Z hlediska rodinné situace vydělávají zhruba o čtvrtinu méně ti, kteří stále žijí s rodiči, než respondenti, kteří již bydlí sami (12 900 Kč, resp. 16 967 Kč).

⁴ Vyšší spokojenost s jistotou zaměstnání spojenou s vyšším vzděláním dokládají i jiná šetření; srv. Horáková, Naděžda. *Ceši a práce*. in: Naše společnost, č. 1, s. 1-4. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004

Tabulka č. 16 **Průměrný čistý měsíční příjem respondentů, podle pohlaví, vzdělání a věku (v Kč)**

	celkem	vzdělání			věk	
		ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ	20-24	25-29
celkem	13 863	11 721	13 787	17 654	11 827	15 577
muži	15 057	13 222	15 865	17 552	13 202	16 475
ženy	12 720	9 219	12 125	17 718	10 595	14 668

Pozn.: pouze pro pracující (N = 278)

S výší příjmu roste i pocit lepšího **materiálního zajištění domácnosti** vůbec. Při zvážení velikosti příjmu a majetku v domácnosti se průměrně zajištění cítí ti, kteří dosahují průměrných příjmů. Naproti tomu pocit velmi dobrého nebo solidního zabezpečení mají po této stránce respondenti s nadprůměrnými příjmy (17 471 Kč), zatímco špatné zajištění až chudobu pociťují lidé s podprůměrnými příjmy (10 558 Kč). V souhrnu se nadpoloviční většina dotázaných cítí z hlediska svých příjmů a majetku průměrně zajištěna. Ostatní se zhruba ve stejné míře rozdělují na ty dobře zajištěné a ty špatně zajištěné (viz tabulka č. 17). Mezi muži a ženami nebyly diference v pocitu dobrého či špatného zajištění domácnosti statisticky významně potvrzeny. Podle předpokladu roste míra uspokojení s materiální situací s výší dokončeného vzdělání, neboť s vyšším vzděláním jsou spojené i vyšší příjmy. Největší rozdíly se přitom projevují v krajních skupinách - vysokoškoláci se mnohem častěji cítí lépe zajištěni, kdežto lidé se základním vzděláním a bez maturity spíše špatně zajištěni. Podobně jako se vzděláním, roste pocit dobrého zajištění domácnosti s věkem respondenta.

Tabulka č. 17 **Materiální situace domácnosti respondentů (z hlediska velikosti příjmů a majetku), podle pohlaví, vzdělání a věku (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání			věk	
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ	20-24	25-29
velmi dobře zajištěni	1,3							
solidně zajištěni	20,6	20,4	23,4	17,1	21,6	29,1	18,2	26,3
průměrně zajištěni	58,4	62,4	54,3	54,4	59,4	63,1	58,2	58,7
špatně zajištěni	17,1							
v zásadě chudí	2,6	17,2	22,3	28,5	19,1	7,8	23,6	15,0

Zatímco studenti se od průměrného rozložení příliš neodchylují, nezaměstnaní se v naprosté většině řadí ke špatně materiálně zajištěným domácnostem. Ti, kteří jsou v současnosti výdělečně činní, pak oproti ostatním o něco častěji pociťují, že je jejich domácnost zajištěna průměrně. Mnohem lépe materiálně zabezpečeni se dále cítí nemanuálně pracující respondenti oproti těm v manuálních pozicích. Trochu překvapivě se neprokázaly signifikantní odlišnosti v závislosti na rodinné situaci respondenta, i když mladí lidé žijící sami se relativně častěji cítí lépe či průměrně zajištěni, zatímco respondenti bydlící s rodiči naopak hůře zajištěni.

3.3 Vzdělávání

Stávající situace ekonomicky aktivních osob již byla popsána, nyní se detailněji zaměříme na studenty. Jedna pětina studentů (daná výběrem) **v současné době studuje** zpravidla v řádném denním studiu. Dalších 12 % dotázaných se účastní

3. Současná situace svobodných jednotlivců

dálkového či kombinovaného, příp. jiného studia a zbývajících 68 % nestuduje. Z nezaměstnaných přitom nestuduje nikdo a z výdělečně činných až 85 %. 15 % mladých lidí tak zároveň studuje a pracuje. Výjimečně se vzdělávají ještě v řádném denním studiu, převážně ale v dálkovém studiu nebo ještě v jiné formě studia. Nejčastěji mladí lidé takto kombinují studium se zaměstnáním na částečný úvazek.

Mimo vzdělávání v denním studiu na střední, nástavbové nebo vysoké škole nás také zajímalo, zda mladí lidé navštěvují, příp. v posledních 12 měsících absolvovali nějaký *kurz či obdobný typ vzdělávání*. Tři čtvrtiny (77 %) mladých lidí žádné další kurzy nenavštěvují, ostatní se věnují spíše krátkodobému vzdělávání do 4 měsíců trvání (12 %) než dlouhodobějším kurzům (7 %) či kombinaci obou typů (4 %). Některé kurzy navštěvují i současní studenti (15 % z nich), z výdělečně činných osob se dalšího vzdělávání účastní 25 % lidí.

Dáme-li do souvislosti současné studium s návštěvou různých vzdělávacích kurzů, zjistíme, že všichni ti, kteří uvedli, že v současnosti studují jinou (než denní nebo dálkovou) formou, tím myslí právě krátkodobé a dlouhodobé kurzy. Dalšímu vzdělávání se také velmi často věnují ti, kteří studují v dálkovém studiu. Naproti tomu 57 % ze všech dotázaných se žádné jmenované formy vzdělávání neúčastní.

Nyní se zaměříme pouze na současné studium a rozšiřující vzdělávání zaměstnaných nebo podnikajících osob, a to v závislosti na jejich pohlaví, věku a vzdělání. Celkově se 71 % pracujících lidí žádnému vzdělávání nevěnuje. Další necelá pětina buď navštěvuje jen některé vzdělávací kurzy (14 %) nebo se účastní „běžného“ studia (3 %). Zbývajících 11 % výdělečně činných respondentů uvedlo, že studuje a zároveň dochází do některých vzdělávacích kurzů.⁵ Z hlediska pohlaví se studiu při zaměstnání nebo různým vzdělávacím kurzům věnují spíše ženy než muži (viz tabulka č. 18). Vyšší touhu po vzdělání dále mají středoškoláci s maturitou, naopak mladí lidé bez maturity se mu spíše vyhýbají. U vysokoškoláků nebyly zjištěny výraznější odchylky od průměrného rozložení, stejně tak v závislosti na věku dotázaného.

Tabulka č. 18 **Současné studium a účast na dalším vzdělávání, podle pohlaví a vzdělání (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání		
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	vš
Studujete v současné době?						
ano (denní, dálkové studium, jiná forma)	15,0	10,8	19,4	5,6	20,9	15,5
ne	85,0	89,2	80,6	94,4	79,1	84,5
Navštěvujete nějaké (krátkodobé nebo dlouhodobé) kurzy či obdobný typ dalšího vzdělávání?						
ano (krátkodobé, dlouhodobé, obojí)	25,5	20,9	30,5	13,7	32,7	27,1
ne	74,5	79,1	69,5	86,3	67,3	72,9

Pozn.: pouze pro výdělečně činné respondenty

Z jakých důvodů se mladí lidé rozhodují rozšířit si své vzdělání prostřednictvím různých vzdělávacích kurzů apod.? V naprosté většině je k tomu vedou převážně **důvody spojené se zaměstnáním**, pětina mladých lidí pro to má naopak hlavně osobní či společenské pohnutky. Podle pohlaví, věku či vzdělání nebyly zjištěny signifikantní diference, nicméně s rostoucí úrovní vzdělání nabývaly na významu důvody spíše osobní a společenské než spojené se zaměstnáním. Obdobně i ženy

⁵ Je třeba mít na paměti, že polovina z nich ve skutečnosti „jinou formou studia“ myslí „návštěvu vzdělávacích kurzů“ (viz výše).

častěji zmiňovaly osobní a společenské motivy pro další vzdělávání. V závislosti na době trvání daného kurzu se mezi těmito dvěma důvody neprojeví výrazné odlišnosti.

Z jakých konkrétních *důvodů* se čtyři pětiny mladých lidí kvůli svému zaměstnání dále vzdělávají? Tím nejčastějším je pro ně zvýšení, získání, příp. změna kvalifikace (viz tabulka č. 19). S tím souvisí i možnost či potřeba doplnit si vzdělání, kterou uvádí další přibližně pětina dotázaných. Finanční prospěch sleduje dalším vzděláváním také zhruba pětina mladých lidí. Motivy spojené se získáním nebo udržením pracovního místa již nejsou tak časté. Podobně také vzdělávání čistě ze zájmu o pracovní obor mladí lidé moc nedeklarují, i když ve druhém pořadí bývá vybíráno relativně častěji. Minimálně vyhledávají mladí lidé další vzdělávání za účelem získání nových kontaktů. Podle základních sociodemografických charakteristik nebyly zjištěny žádné rozdíly.

Tabulka č. 19 **Důvody pro další vzdělávání (v %)**

	celkem	
	1. pořadí	2. pořadí
zvýšení / získání / změna kvalifikace	26,0	26,3
doplnění vzdělání	23,0	20,2
vyšší finanční ohodnocení	18,0	21,2
získání pracovního místa	15,0	6,1
udržení pracovního místa	10,0	8,1
zájem o obor	8,0	15,2
získání nových kontaktů	-	3,0

Pozn.: N = 100

Mezi nejčastěji uváděné dvojice důvodů pro další vzdělávání patří kombinace prvních tří položek: zvýšení, získání či změny kvalifikace a vyššího finančního ohodnocení (19 %), kvalifikace a doplnění vzdělání (14 %) a doplnění vzdělání spolu s lepším finančním oceněním (10 %).

Za dodatečné vzdělávání je zpravidla nutno platit, přitom kromě samotného jedince na něj mohou přispívat i další subjekty (např. rodiče, zaměstnavatel, úřady práce aj.). **Z jakých zdrojů mladí lidé financují své další vzdělávání?** Nejčastěji si jej platí sami nebo jim to plně hradí jejich zaměstnavatel, příp. tyto dva zdroje kombinují. Někdo jiný více či méně přispívá přibližně pětina mladých lidí (viz tabulka č. 20). Celkově se respondenti podílejí na dalším vzdělávání sami v průměru 43 %, zaměstnavatel 41 % a někdo jiný 16 %.

Tabulka č. 20 **Podíl jmenovaných subjektů na financování dalšího vzdělávání (v %)**

Kdo platí další vzdělávání?	podíl jednotlivých subjektů		
	0%	10-90%	100%
respondent	38,7	30,6	30,6
zaměstnavatel	51,6	18,5	29,8
někdo jiný	78,2	12,9	8,9

Pokud si mladí lidé rozšiřují své vzdělání převážně z osobních či společenských důvodů, hradí si jej ze dvou třetin sami, zaměstnavatel jim přidává zhruba desetinu celkových nákladů. Naproti tomu jedná-li se o dodatečné vzdělávání hlavně z důvodů

3. Současná situace svobodných jednotlivců

spojených se zaměstnáním, platí jim zaměstnavatel polovinu nákladů a oni sami se podílejí více jak jednou třetinou. Zbývající část doplácí někdo jiný. Další, statisticky významné odchylky byly zjištěny na základě pohlaví, věku i dosaženého vzdělání respondentů. Není bez zajímavosti, že zaměstnavatel mnohem více přispívá mužům než ženám, což je zřejmě také ovlivněno tím, že muži se dále vzdělávají spíše z důvodů souvisejících se zaměstnáním.

Tabulka č. 21 **Průměrný podíl jmenovaných subjektů na financování dalšího vzdělávání, podle pohlaví, vzdělání a věku (v %)**

Kdo platí další vzdělávání?	celkem	pohlaví		vzdělání			věk	
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	vš	20-24	25-29
respondent	42,9	37,3	46,3	29,3	40,4	60,3	44,7	41,4
zaměstnavatel	40,9	51,6	34,6	45,2	44,3	28,6	27,5	52,7
někdo jiný	16,1	11,1	19,1	25,5	15,3	11,1	27,8	5,9

Z tabulky č. 21 je dále patrná vyšší finanční účast vysokoškolsky vzdělaných mladých lidí na svém dalším vzdělávání. Hradí si jej až z 60 % sami, což je oproti lidem bez maturity dvojnásobný podíl. Respondentům z mladší věkové skupiny 20-24 let mnohem častěji než těm starším vypomáhá s financováním dalšího vzdělávání někdo jiný. V tomto případě se můžeme domnívat, že půjde nejčastěji o jejich rodiče. Naopak lidem ze starší věkové kategorie 25-29 let z velké míry přispívá na doplňující vzdělávání jejich zaměstnavatel, a to spíše na úkor někoho jiného. Finanční podíl samotných zájemců o studium neztrácí na svém významu.

4. Životní strategie a plány do budoucna

Svobodní a bezdětní lidé do 30 let nezastírají převažující orientaci na sféru zaměstnání než na oblast zahrnující rodinu a děti. Naproti tomu v daleké budoucnosti, až dosáhnou důchodového věku, jasně převládá prorodinná orientace. Jaké tedy mají mladí lidé v současnosti nejbližší plány a **strategie v otázce zakládání rodiny**, dělby rolí mezi partnery a profesního uplatnění? Chtějí vůbec vstupovat do manželství a mít děti? Jakou roli hrají jejich pracovní aspirace při rozhodování o narození dítěte? Jak se pak dívají na možnosti sladění pracovních a rodinných povinností? Odpovědi na tyto a další související otázky přinese následující kapitola.

4.1 Manželství a rodičovství

Přestože dotazovaní respondenti byli svobodní a bezdětní, jako celoživotní strategii by tento stav zvolilo jen minimum z nich. Zhruba 1 až 2 % mladých lidí totiž nechce vůbec vstupovat do manželství nebo mít děti. Pět respondentů (3 muži a 2 ženy, spíše z mladší věkové skupiny) se přitom nechtějí ani ženit/vdávat ani mít děti. Naprostá většina tedy o manželství a rodičovství uvažuje, i když jaký by měl být ideální věk pro uzavření sňatku a pro narození dětí, příp. celkový počet dětí v rodině neví 3 až 10 % respondentů (viz tabulka č. 22). Netuší to o něco častěji muži, dvacetiletí respondenti, lidé s nejnižším vzděláním a zejména ti, kteří nemají stálého partnera.

Tabulka 22 č. **Ideální věk pro uzavření sňatku a narození dětí a ideální počet dětí v rodině**

	ideální věk pro uzavření sňatku	ideální věk pro narození prvního dítěte	ideální věk pro narození posledního dítěte	ideální počet dětí v rodině
uvedl/a	87,5	90,4	85,8	94,7
- průměrný věk	27,9	29,2	34,3	2,0
nechce	2,2	1,1	2,2	0,9
neví	8,8	7,0	10,1	3,1
odmítl/a	1,5	1,5	1,8	1,3

Ideální věk pro uzavření manželství se pohybuje od 18 do 40 let, přičemž v průměru činí **27,9 let**. Není bez zajímavosti, že někteří již svůj ideální věk vstupu do manželství „propásli“ (5 %), neboť jako ideální uvádějí nižší věk, než jim v současnosti je let (přibližně o 2,7 let), jiní (5 %) za ideální považují věk dosažený v době šetření. Nejpozději letos chtějí žít v manželství spíše ženy, dále starší respondenti (25-29 let), ti, kteří mají stálého partnera a na hranici významnosti rovněž vysokoškoláci. Naprostá většina mladých lidí však do manželství nespěchá, protože ženit či vdávat by se chtěla v průměru až za 4,5 roku, tj. ve 28,3 letech (muži ve 29,0 a ženy ve 27,4 letech). V souhrnu se mladí lidé chtějí brát za 3,8 let, přičemž nadpoloviční většina v nejbližších dvou až pěti letech.

Protože ženy mívají za partnery spíše starší muže, do manželství zpravidla vstupují v nižším věku než muži. Ideální věk sňatku je tak u žen rovněž nižší, a to o 1,8 let (27,0 vs. 28,8 let). Nejčastěji se přitom muži chtějí brát ve svých třiceti letech (jedna třetina z nich), kdežto ženy již v pětadvaceti (jedna čtvrtina), i když o pět let

4. Životní strategie a plány do budoucna

později by se chtěla vdávat víc jak pětina z nich. Nižší věk vstupu do manželství by celkem logicky volili spíše respondenti z mladší věkové skupiny 20-24 let (27,2 roky) než ti starší (28,8 let). Mladí lidé mající stálého partnera by taktéž uzavřeli sňatek v průměrně nižším věku (27,6 let) než ti, kteří partnera zatím nemají (28,2 roky). To, zda s partnerem žijí ve společné domácnosti, již nehraje roli.

Devět z deseti mladých lidí uvedlo, v jakém věku by chtělo mít první dítě. Podobně jako u sňatku kolísá jejich *ideální věk pro narození prvního dítěte* od 20 do 40 let. Mezi dotázanými je opět několik lidí (5 %), kteří už první dítě mít chtěli, a to přibližně před 2,3 roky. V souhrnu necelých 5 % dotázaných chtělo již žít v manželství a pečovat alespoň o jedno dítě. Velká většina mladých lidí však chce mít první dítě později, a to průměrně ve 29,5 letech, tedy za 5,5 roku (muži ještě později ve 30,3 letech, ženy ve 28,6 letech).

Průměrný ideální věk při narození prvního dítěte je celkově **29,2 let**. Statisticky významné odlišnosti byly opět prokázány podle pohlaví, věku a přítomnosti stálého partnera. Muži i ženy by chtěli mít první dítě v průměru 1,3 roky po sňatku, to znamená ve 30,1, resp. 28,3 letech. Nižší ideální věk pro narození prvního potomka dále chtějí spíše mladší než starší respondenti (ve 28,5, resp. 30,1 letech). Také mladí lidé, kteří mají stálého partnera, by si přáli první dítě spíše v nižším věku a relativně dříve po sňatku (průměrně ve 28,5 letech oproti 29,7 letům u lidí bez stálého partnera). Modálním věkem pro narození prvního dítěte je pro muže i ženy 30 let.⁶

Tabulka č. 23 **Ideální věk pro uzavření sňatku a narození dětí, podle pohlaví, věku a přítomnosti stálého partnera**

	pohlaví			věk		stálý partner	
	celkem	muž	žena	20-24	25-29	má	nemá
ideální věk pro uzavření sňatku							
- průměr	27,9	28,8	27,0	27,2	28,8	27,6	28,2
- medián	28	29	27	27	30	28	28
- modus	30	30	25	25	30	30	30
ideální věk pro narození prvního dítěte							
- průměr	29,2	30,1	28,3	28,5	30,1	28,5	29,7
- medián	29	30	28	28	30	29	30
- modus	30	30	30	30	30	30	30
ideální věk pro narození posledního dítěte							
- průměr	34,3	35,3	33,1	33,7	35,1	33,9	34,7
- medián	35	35	33	34	35	35	35
- modus	35	35	35	35	35	35	35

Pokud jde o časovou souslednost uzavření manželství a narození prvního dítěte, jen necelá 3 % respondentů by chtěla první dítě ještě před sňatkem, a to v rozmezí nejčastěji jednoho roku až dvou let (nejdéle do deseti let). Pětina mladých lidí (21 %) by si přála narození prvního dítěte ve stejném roce jako uzavření manželství. Nejčastěji by však mladí manželé chtěli první dítě do jednoho roku po svatbě (35 %) a dále do dvou let (27 %) od sňatku. Tři a více let od svatby by na prvního potomka čekalo zbývajících 14 % mladých lidí.

Narození posledního dítěte spatřují mladí lidé jako ideální ve věku **34,3 let**, tedy průměrně o 5,2 let po narození prvního dítěte. Signifikantní odlišnosti v *ideálním*

⁶ Také podle šetření CVVM z roku 2003 je nejčastěji uváděným ideálním věkem při narození prvního dítěte pro muže věk 30 let. Toto šetření dále dokládá posun ideální věkové hranice při narození prvního dítěte pro ženu i muže do vyššího věku. Nadpoloviční většina těchto dotázaných považuje za ideální věk mezi 25 a 29 lety [Šalamounová, 2003].

věku pro narození posledního dítěte byly stejně jako v předchozích případech zjištěny v závislosti na pohlaví, věku a přítomnosti stálého partnera (viz tabulka č. 23). Lze předpokládat, že doba uplynulá od narození prvního a posledního potomka bude záviset na počtu celkově plánovaných dětí. Pokud respondenti považují 2 děti za ideální počet dětí v rodině, časový odstup mezi nimi by měl být v průměru 5,0 let (tj. přibližně od 29 do 34 let). Pokládají-li za ideální 3 a více dětí v rodině, měly by se všechny děti narodit v průběhu 6,9 let (tedy průměrně ve věku 28 až 35 let). S vyšším ideálním počtem dětí v rodině se snižuje průměrný věk pro narození prvního dítěte. Přestože bychom u žen očekávali spíše kratší interval mezi rozením dětí, nebyly mezi muži a ženami (ani podle dalších charakteristik) potvrzeny statisticky významné diference.

Tabulka č. 24 **Ideální počet dětí v rodině a ideální věk pro narození prvního dítěte**

ideální počet dětí v rodině		ideální věk pro narození prvního dítěte (průměr, v letech)	doba mezi narozením prvního a posledního dítěte (v letech)		
	rel. četnost (%)		celkem	muži	ženy
1 dítě	9,1	31,3	x	x	x
2 děti	78,6	29,0	5,0	5,1	4,9
3 děti	11,5	28,7	6,9	6,7	7,1
4 nebo 5 dětí	0,8	25,0			

Téměř všichni dotázaní sdělili, jaký počet dětí v rodině si sami představují jako ideální. Dvoudětný model rodiny je přitom považován za ideální více než třemi čtvrtinami mladých lidí. Relativně více respondentů dále za ideální počet dětí pokládá spíše tři děti než jedno dítě (viz tabulka č. 24). Názory na *ideální počet dětí v rodině* se z hlediska základních sociodemografických charakteristik prakticky neliší. Za zmínku stojí ještě určitá nejednotnost v názoru na ideální věk pro narození dětí a celkový počet dětí v rodině. Přibližně polovina (20 respondentů) těch, kteří za ideální považují 1 dítě v rodině, totiž kromě ideálního věku pro narození prvního dítěte uvedla také ideální věk pro narození posledního dítěte. Můžeme se tak jen domnívat, zda se oprostili od vlastní situace a sdělili obecně ideální věk pro narození posledního dítěte nebo jestli 1 dítě v rodině považují sice za ideální, ale sami by chtěli třeba více dětí.

Strategie plánování rodiny

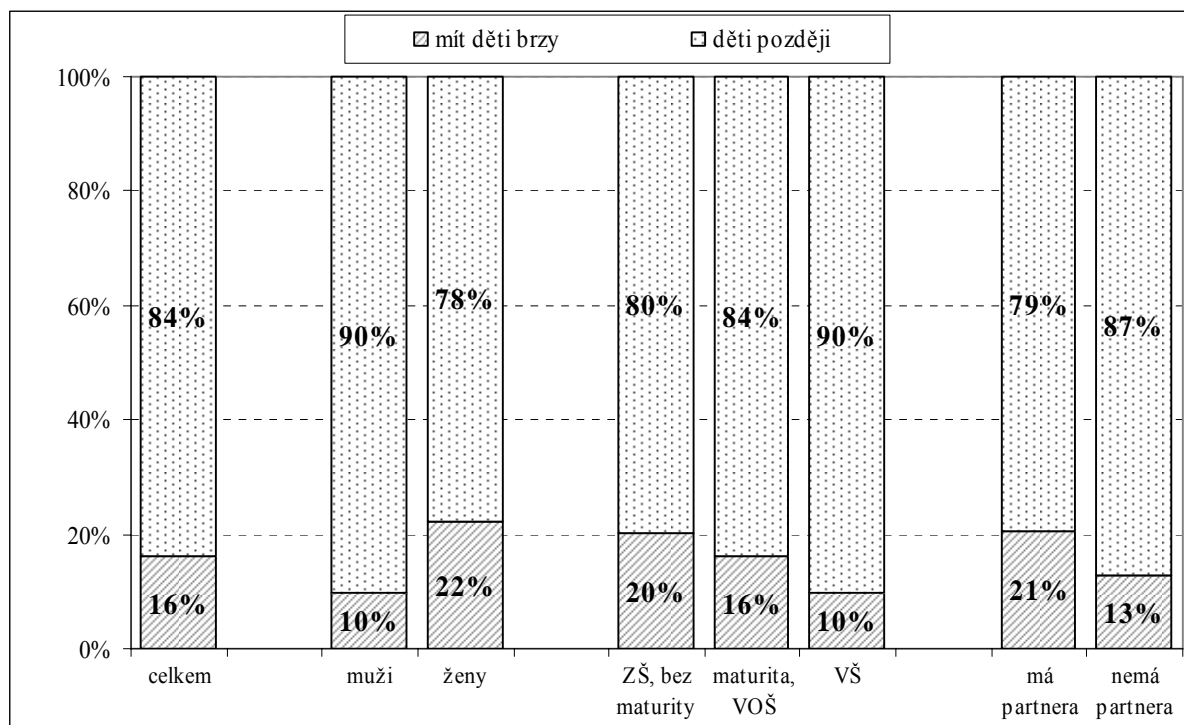
Z dosavadní analýzy je zřejmé, že mladé, svobodné a dosud bezdětné jedince v současné době zajímá hlavně jejich práce, rodinu a děti v budoucnu sice chtějí, ale prozatím je odsouvají na později. Zcela zřetelný je tento jejich postoj z odpovědí na otázku, zda chtějí mít děti brzy a zaměstnání se chtějí věnovat, až když budou jejich děti větší, nebo si **nejprve** přejí **vybudovat určité postavení v zaměstnání a narození dětí posunout na pozdější dobu**. Pro druhou variantu se vyslovilo až 84 % dotázaných. Statisticky významné diference však byly potvrzeny v závislosti na pohlaví respondenta. Jak lze vidět v grafu č. 2, ženy by ve srovnání s muži přece jen o něco častěji zvolily nejprve narození dětí a následně budování kariéry. Podobně se vyslovují také ti, kteří již mají stálého partnera.

Z hlediska věku a dosaženého vzdělání se signifikantní rozdíly neprokázaly, nicméně jistou tendenci vysokoškoláků (a při podrobnějším členění zejména vysokoškolaček) vytvořit si nejprve určité postavení v zaměstnání a děti odsunout na pozdější dobu, lze vysledovat. Respondenti ve věku 20-24 let by naopak spíše upřednostnili narození dětí ještě před kariérou, častěji přitom tuto strategii preferují

4. Životní strategie a plány do budoucna

„mladší“ muži. Pro pořadí - nejdřív kariéra, pak děti - se dále podle očekávání vyjádřili spíše lidé pracující ve vyšších „nemanuálních“ pozicích.

Graf č. 2 **Která z následujících dvou strategií plánování rodiny a zaměstnání je podle Vás lepší? podle pohlaví, vzdělání a přítomnosti stálého partnera (v %)**

Pozn.: **mít děti brzy** = mít děti brzy a zaměstnání se věnovat naplno teprve tehdy, když jsou děti větší a péče o ně není už tak časově náročná; **děti později** = narození dětí posunout na pozdější dobu a nejprve si vybudovat určité postavení v zaměstnání

Upřednostnění kariéry před založením rodiny a naopak se silně odráží v tom, **jakou důležitost v rozhodování o narození dítěte přikládají** mladí lidé svým **plánům týkajícím se zaměstnání a profesního uplatnění**. Chtějí-li mít děti brzy a práci se chtějí věnovat naplno teprve, když jsou děti větší, mají pro ně plány spojené se zaměstnáním spíše malý význam. Na druhou stranu ti, kteří odkládají narození dítěte na pozdější dobu, přikládají profesním plánům velkou důležitost. Necelá čtvrtina mladých lidí však ještě nepřemýšlí o souvislostech narození dítěte a plánů spojených s profesním uplatněním (viz tabulka č. 25). Z 90 % se takto vyjadřují ti, kteří ve svých strategiích dávají přednost kariéře a posouvají narození dětí na později.

Tabulka č. 25 **Důležitost přikládána zaměstnání a profesnímu uplatnění při rozhodování o narození dítěte, podle pohlaví a vzdělání (v %)**

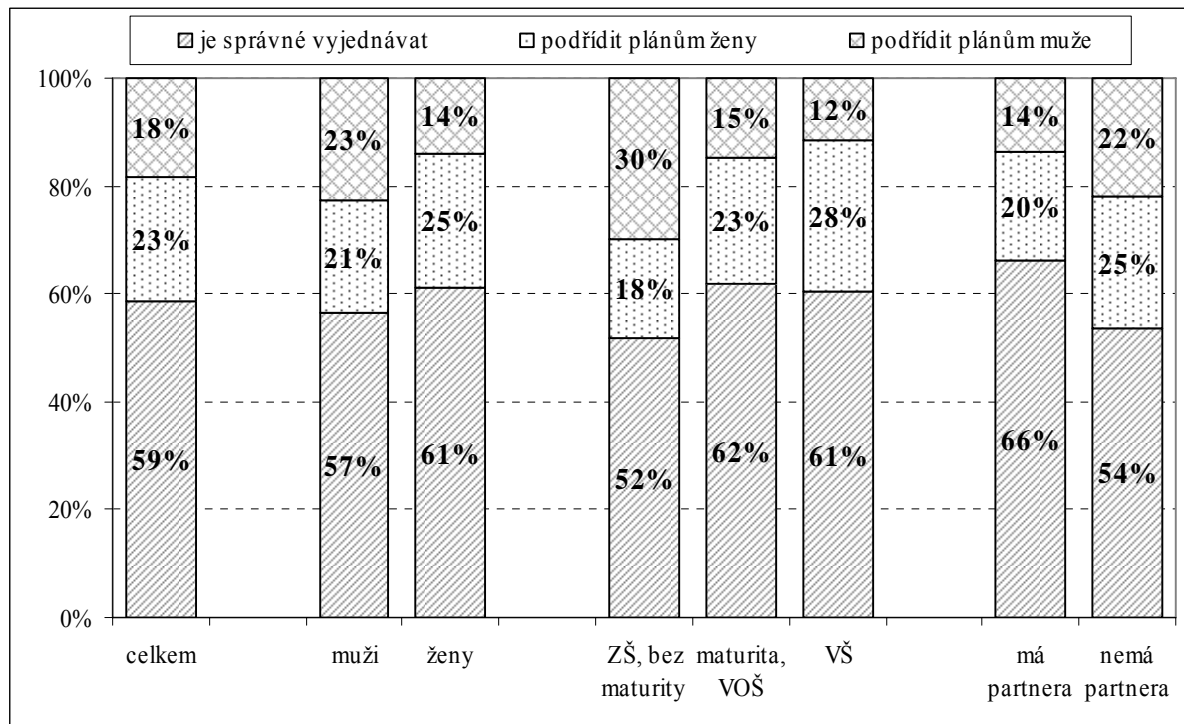
důležitost přikládána profesním plánům	celkem	celkem*	pohlaví		vzdělání		
			muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ
velmi velká	9,0	11,8	9,5	8,6	4,4	9,0	16,3
poměrně velká	41,4	54,2	39,4	43,5	37,3	42,6	43,3
poměrně malá	19,9	26,0	19,0	20,8	22,8	20,2	15,4
velmi malá	6,1	8,0	5,5	6,4	8,2	5,1	5,8
zatím o tom nepřemýšlí	23,6	-	26,6	20,4	27,2	23,1	19,2
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pozn.: relativní četnosti celkem - nezahrnuta kategorie „zatím o tom nepřemýšlí“

Vyloučíme-li respondenty, kteří o této oblasti zatím neuvažují, dvě třetiny mladých lidí ve velké míře při rozhodování o narození dětí zohledňují své plány ve sféře zaměstnání. Muži i ženy se tentokrát na význam plánů týkajících se zaměstnání při rozhodování o narození dětí dívají prakticky stejně. Slabé diference byly zjištěny pouze u vysokoškoláků, pro které jsou profesní plány při rozvažování o narození dětí podle předpokladu (velmi) důležité, zatímco pro mladé lidi se základním vzděláním a bez maturity hrají malou roli. Velmi/poměrně důležité jsou dále pro pracovníky ve vyšších pozicích, naproti tomu lidé v „manuálních“ profesích přikládají těmto plánům velmi/poměrně malý význam.

Pro většinu mužů i žen je (velmi/poměrně) důležité sladit rozhodování o narození dětí s vlastními plány v zaměstnání. Jak se však změní jejich postoj, zahrnou-li do toho také profesní plány svého partnera? Upřednostňují spíše profesní aspirace mužů před plány žen či naopak? Nebo se snaží nepreferovat jednoho na úkor druhého, protože pracovní uplatnění je podstatné pro oba stejně? Tři pětiny respondentů si myslí, že při rozhodování o narození dětí je správné vyjednávat, neboť **plány obou partnerů na profesní uplatnění jsou stejně důležité** (viz graf č. 3). Ostatní se s mírnou převahou domnívají, že rozhodování o rodičovství by se mělo podřídit plánům ženy (23 %), poněvadž její profesní uplatnění bude narozením dítěte poznamenáno nejvíce. Necelá pětina (18 %) respondentů považuje za správné podřídit rodičovské plány profesnímu uplatnění muže, neboť on bude hlavním živitelem rodiny.

Graf č. 3 S kterým z následujících výroků týkajících se plánování rodiny a zaměstnání nejvíce souhlasíte? podle pohlaví, vzdělání a přítomnosti stálého partnera (v %)

Pozn.: **je správné vyjednávat** = při rozhodování o narození dítěte je správné vyjednávat, protože plány obou partnerů na profesní uplatnění jsou stejně důležité; **podřídít plánům ženy** = rozhodování o narození dítěte je správné podřídít plánům ženy, protože její profesní uplatnění bude narozením dítěte poznamenáno nejvíce; **podřídít plánům muže** = rozhodování o narození dítěte je správné podřídít plánům na profesní uplatnění muže, protože ten bude hlavním živitelem rodiny

Přestože se většina mužů i žen shodne na tom, že profesní plány obou partnerů jsou důležité a je třeba vyjednávat při rozhodování o narození dítěte v souvislosti se zaměstnáním, ostatní muži relativně častěji zdůrazňují význam vlastních profesních plánů na úkor těch partnerčiných. Pokud by ale měl dostat „přednost“ jen jeden z partnerů, pak každý sleduje spíše vlastní prospěch - muži častěji chtějí, aby byly zohledněny jejich plány na profesní uplatnění, ženy by naopak preferovaly, aby se rodičovské plány podřídily jejich pracovním aspiracím. Ti, kteří mají vysokoškolské vzdělání (a zejména vysokoškolačky), by také upřednostnili spíše pracovní plány ženy, zatímco lidé se základním vzděláním a bez maturity častěji profesní aspirace muže.

Větší snahu vyjednávat při rozhodování o rodičovských a pracovních plánech mají dále spíše ti, kteří již mají stálého partnera (66 % vs. 54 %). Naproti tomu důraz na profesní uplatnění muže jako hlavního živitele rodiny dávají spíše ti, kteří ještě žádného stálého partnera nemají (22 % vs. 14 %). Podobné stanovisko zaujímají rovněž respondenti, kteří pracují na nižších „manuálních“ pozicích.

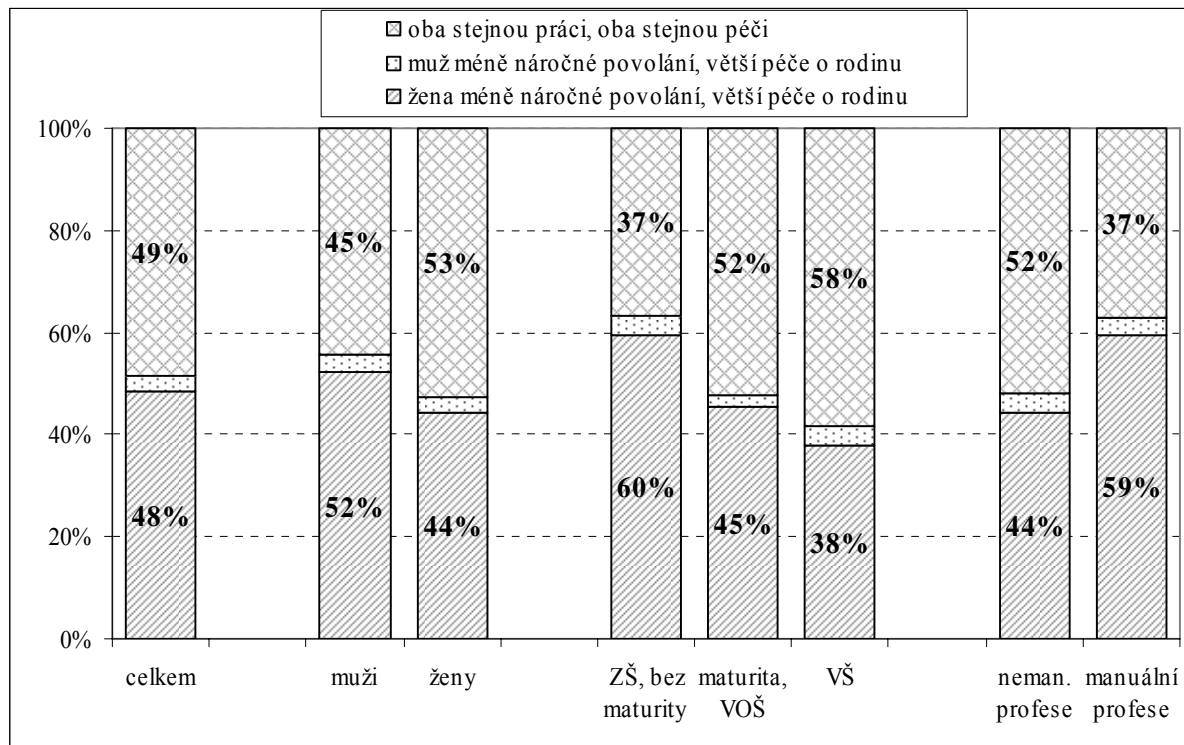
4.2 Skloubení rodiny a zaměstnání

Při rozhodování o plánování rodiny v souvislosti s profesními plány si jsou mladí lidé spíše vědomi potřeby sladit požadavky obou partnerů. Jak by ale řešili konkrétní situaci, kdy budou oba zaměstnaní a zároveň se budou muset starat o domácnost a o děti? Jen výjimečně (3 %) by se snažili **předejít konfliktu mezi prací a rodinou** tím, že by muž vykonával méně náročné zaměstnání než jeho partnerka a větší díl péče o domácnost a děti by tak připadl jemu. Ostatní se domnívají, že je lepší, aby méně náročné zaměstnání vykonávala žena a starala se tak ve větší míře o chod domácnosti a o děti (48 %) nebo aby se partneři podíleli na péči o domácnost a děti rovným dílem a zároveň oba měli stejně náročné zaměstnání (49 %).

Celkem logicky rovnost v rodinné a pracovní sféře preferují především ti, pro které jsou profesní plány obou partnerů při rozhodování o narození dětí důležité. Má-li se rodičovství podřídit plánům ženy na profesní uplatnění, pak by méně náročné zaměstnání vykonával spíše muž a na něm by také ležel větší díl péče o domácnost a děti. A naopak, podřizuje-li se rozhodování o narození dětí profesním aspiracím mužů, na ženě, která má méně náročné zaměstnání (až v 80 %) leží povinnosti spojené s péčí o domácnost a děti.

Názory na řešení, příp. předcházení napětí mezi prací a rodinou nebyly mezi muži a ženami statisticky významně rozdílné, nicméně je zřejmý větší příklon mužů k tomu, aby se domácnosti a dětem věnovala více žena, a na druhou stranu žen, aby si pracovní a rodinné záležitosti dělili spíše rovným dílem. Signifikantní difference však byly zjištěny v závislosti na dosaženém vzdělání (viz graf č. 4). Zatímco k zastáncům tradiční dělby rolí patří spíše mladí lidé bez maturity, vysokoškoláci se mnohem častěji hlásí k rovnoměrné dělbě ve sféře rodiny a zaměstnání. Podle očekávání vyjadřují podobný postoj také mladí lidé pracující ve vyšších pozicích, což jsou většinou lidé s vyšším vzděláním.

Graf č. 4 **Kterou z následujících možností považujete za nejlepší způsob, jak předcházet napětí způsobenému snahou skloubit nároky zaměstnání s péčí o domácnost? podle pohlaví, vzdělání a vykonávané profese (v %)**

Pozn.: **oba stejnou práci, oba stejnou péči** = oba partneři vykonávají stejně náročné zaměstnání a péči o domácnost a děti si dělí rovným dílem; **muž méně náročné povolání** = muž vykonává méně náročné zaměstnání než jeho partnerka a přebírá větší díl péče o domácnost a děti; **žena méně náročné povolání** = žena vykonává méně náročné zaměstnání než její partner a přebírá větší díl péče o domácnost a děti

Doposud jsme se zabývali možnostmi sladění pracovních a rodinných povinností oběma pracujícími partnery. Nakolik by však byli **muži ochotni převzít část péče o předškolní děti za cenu dočasného přerušování zaměstnání?** Překvapivě celkem často, neboť souhlasný názor vyjádřil každý druhý respondent, který má v současnosti stálého partnera. Myslí si to shodně jak ženy (nepřímě o svých partnerech), tak samotní muži, protože statisticky významné odlišnosti v odpovědích mužů a žen se nepotvrdily. Určité odchylky existují pouze z hlediska vzdělání, a to především u lidí s maturitou a bez ní (viz tabulka č. 26), kdy ti prvně jmenovaní deklarují častěji rozhodný souhlas, kdežto ti, bez maturity souhlas spíše mírnější. Vysokoškoláci jsou na čtyřstupňové škále rozmístěni zcela rovnoměrně s převažující koncentrací u mírné ochoty a neochoty mužů přerušit dočasně své zaměstnání z důvodu péče o dítě.

Tabulka č. 26 **Byl by muž ochoten převzít část péče o předškolní děti za cenu dočasného přerušování zaměstnání? podle pohlaví a vzdělání (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání		
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	vš
určitě ano	15,4	15,2	15,5	10,5	21,5	4,8
spíše ano	34,8	37,0	33,3	47,4	24,8	45,2
spíše ne	41,2	38,0	43,4	29,8	45,5	45,2
určitě ne	8,6	9,8	7,8	12,3	8,3	4,8

Pozn.: pouze respondenti mající stálého partnera (N = 220)

Přestože mladé lidi v současnosti zajímá hlavně jejich práce, při představě, že jednou budou mít rodinu a děti a budou řešit možnosti **skloubení rodinných a pracovních povinností**, dávají do jisté míry spíše přednost rodině před prací. Celkově by spíše rodinu než práci upřednostnila necelá polovina dotázaných, jedna třetina by hledala rovnováhu mezi prací a rodinou a zbývající pětina by dala přednost spíše práci (viz tabulka č. 27). Významné odchylky v preferencích v závislosti na pohlaví dotázané osoby však odrážejí stanovisko mladých lidí k dělbě rolí. Dvě třetiny žen (a více jak čtyři pětiny mužů vypovídajících za své partnerky) by se věnovaly výhradně rodině nebo by zvolily spíše rodinné povinnosti před těmi pracovními. Naproti tomu muži by mnohem častěji dali přednost práci před rodinou, ale v nemalé míře by se rádi věnovali oběma oblastem ve stejné míře.

Tabulka č. 27 **Preferovaný způsob řešení skloubení rodinných a pracovních povinností, respondent a partner/ka, podle pohlaví (v %)**

	celkem	respondent		partner/ka	
		muž	žena	muž	žena
dát přednost rodině	11,0	3,7	18,5	5,0	32,5
věnovat se rodině i práci, ale spíše dát přednost rodině	36,3	24,1	49,0	31,4	49,4
věnovat se rodině i práci stejnou měrou	32,3	38,1	26,3	34,7	15,7
věnovat se rodině i práci, ale spíše dát přednost práci	18,1	30,4	5,4	25,6	1,2
dát přednost práci	2,3	3,7	0,8	3,3	1,2

Jak by se snažil řešit harmonizaci rodinných a pracovních záležitostí partner či partnerka neumělo posoudit přibližně 6 % respondentů. Jinak se muži vypovídající sami za sebe a ženy odhadující způsob řešení u svého partnera v podstatě shodli na preferencích spíše práce než rodiny, příp. obojího rovnoměrně. U žen byla situace trochu jiná. Samotné ženy častěji uváděly, že by se chtěly věnovat rodině i práci stejnou měrou, zatímco muži za své partnerky tuto variantu vyplňovali mnohem méně často. Naopak ve větší míře se domnívají, že by jejich partnerky daly přednost výhradně rodině.

Odlišnosti v upřednostňování práce či rodiny nebyly napříč věkem a dosaženým vzděláním prokázány. Pouze vysokoškolačky by se mnohem častěji (42 %) rády věnovaly práci i rodině stejnou měrou, kdežto ženy se základním vzděláním a bez maturity naopak spíše nebo výhradně rodině (dohromady v 84 %). Míru preference by do jisté míry ovlivnil také ideální počet dětí v rodině, neboť ti, kteří za ideální považují dvoudětnou rodinu, by spíše upřednostnili rodinu před prací, zatímco práci před rodinou by dali přednost častěji ti, kteří za ideální pokládají jen jedno dítě v rodině.

Muži by dále častěji upřednostnili práci před rodinou, pokud za nejlepší způsob předcházení napětí v oblasti sladění pracovních a rodinných závazků považují situaci,

4. Životní strategie a plány do budoucna

kdy žena oproti muži vykonává méně náročně zaměstnání a přebírá větší díl péče o domácnost a děti. Preferují-li tento způsob předcházení napětí v oblasti slučitelnosti práce a rodiny ženy, pak by ony samy upřednostnily spíše rodinu před prací. Věnovat se rodině i práci stejnou měrou by dále chtěly ženy, které za nejlepší způsob předcházení napětí v oblasti skloubení pracovních a rodinných nároků pokládají rovnou dělbu rolí v péči o domácnost a děti a stejně náročně zaměstnání obou partnerů.

Budoucí perspektivu přitom necelé dvě třetiny mladých lidí vidí tak, že chtějí **pracovat uváženě a mít dostatek času na svou rodinu a děti**. Zbývající zhruba třetina by raději pracovala hodně, aby si tak zajistila dostatek peněz na pohodlný rodinný život (viz tabulka č. 28). Hodně pracovat by chtěla až necelá polovina mladých mužů, téměř tři čtvrtiny žen by na rozdíl od nich spíše pracovaly uváženě, aby měly dostatek času věnovat se rodině a dětem. Více času na rodinu a děti by dále chtěli častěji ti, kteří za ideální pokládají rodinu se dvěma dětmi, zatímco hodně pracovat a zajistit tak dostatek peněz preferují respondenti, kteří za ideální mají jedno dítě v rodině. Věk, vzdělání ani profesní postavení v zaměstnání nemají na tyto odpovědi podstatný vliv. Pouze vysokoškoláčky mají větší tendenci hodně pracovat, středoškoláčky s maturitou by zase upřednostnily dostatek času věnovaného rodině a dětem.

Tabulka č. 28 **Který z následujících dvou výroků lépe vystihuje vaše plány do budoucna? podle pohlaví (v %)**

	celkem	pohlaví	
		muž	žena
hodně pracovat a zajistit si tak dostatek peněz na pohodlný život rodiny a dětí	36,3	45,1	27,5
pracovat uváženě a mít dostatek času věnovat se rodině a dětem	63,7	54,9	72,5

4.3 Plány na další vzdělávání

Kromě rodičovských a pracovních plánů nás zajímaly také **vzdělanostní aspirace** mladých lidí. Dvěma třetinám respondentů (tj. těm, kteří v současné době nestudují v žádném řádném denním, dálkovém, kombinovaném či jiném studiu) jsme položili otázku, nakolik uvažují o možném denním či dálkovém studiu v nejbližších třech letech. Rozhodný nesouhlas s dalším studiem sdělila třetina z nich, další necelá polovina to považuje za nepravděpodobné. Velmi vážně o dalším studiu v následujících třech letech uvažuje pouze 5 % respondentů, zbývajících 18 % by o něj projevilo určitý zájem. Muži a ženy se ve svých odpovědích nijak zásadně nelišili (viz tabulka č. 29).

Diferencujícím faktorem bylo dosavadní dosažené vzdělání, neboť o dalším studiu velmi vážně uvažují hlavně lidé se středoškolským vzděláním s maturitou. Spíše nepravděpodobné je další vzdělávání u vysokoškoláků, rozhodně dále studovat nehodlají lidé se základním vzděláním a bez maturity. Spíše žádnou potřebu dalšího studia nepocítují ani manuálně pracující lidé, u poloviny mladých lidí ve vyšších (nemanuálních) pozicích je další studium také již spíše nepravděpodobné.

Tabulka č. 29 **Plány na denní či dálkové studium v nejbližších třech letech, podle pohlaví, vzdělání a vykonávané profese (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání			profese	
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ	nemanuální	manuální
velmi vážně o tom uvažuji	4,9	5,0	4,8	3,1	8,5	-	6,3	2,5
měl/a bych o to zájem	17,7	16,5	19,2	16,4	20,7	13,9	20,8	14,3
není to pravděpodobné	44,7	46,5	42,5	33,6	45,7	61,1	50,5	38,5
rozhodně studovat nebudu	32,7	32,0	33,5	46,9	25,0	25,0	22,4	44,7

Považují-li mladí lidé průběžné doplňující vzdělávání formou různých kurzů apod. za nezbytnost nebo alespoň za výhodu, častěji také uvažují nebo mají zájem o další denní či dálkové studium. Naproti tomu ti, kteří se domnívají, že celoživotní vzdělávání je zbytečné, protože vzdělání získané ve škole vystačí na celý život, spíše dále rozhodně studovat nebudou.

5. Zdroje napětí a bariéry

V životě každého člověka se mohou vyskytnout neočekávané situace, které více či méně ovlivní jeho další jednání a plány. V následující kapitole se tak zaměříme na vybrané životní události, které mohou způsobovat určité napětí, příp. vytvářet nějaké bariéry v životě. Nejprve se budeme věnovat starostem, které může vyvolat narození dítěte, a to ve spojitosti s pracovním postavením, ekonomickými podmínkami či životními plány lidí. Poté se budeme zabývat obavami v oblasti zaměstnání týkajícími se např. přeřazení na horší práci, snížení finančního ohodnocení nebo ztráty zaměstnání vůbec. Nakonec zaměříme naši pozornost na okolnosti, které brání dalšímu vzdělávání.

Obavy plynoucí z narození dítěte

Téměř všichni mladí lidé dotazovaní v našem šetření chtějí mít alespoň jedno dítě. Většina z nich by si však nejprve chtěla vybudovat určité postavení v zaměstnání a narození dětí tak odsouvá na pozdější dobu. Za ideální přitom nejčastěji považují spíše delší období (za dva, tři, čtyři a nebo pět let). Nakolik by se ale změnil jejich život, pokud by se jim dítě narodilo v blízké době? Jak si myslí, že by to „poznamenalo“ jejich práci, případné studium, životní úroveň, kontakty s lidmi, resp. další životní plány? Pomocí čtyřstupňové škály se respondenti vyjadřovali k jednotlivým okolnostem života. V tabulce č. 30 jsou tyto situace seřazeny podle nejčastějších (celkově) kladných odpovědí.

V souhrnu je nejvíce trápí dvě oblasti. Největší **obavy** mají mladí lidé z toho, že by **kvůli narození dítěte** museli *zrušit některé své životní plány*. Čtvrtina respondentů si to myslí „určitě“, další necelá polovina s tím souhlasí trochu mírněji. Druhým nejobávanějším důsledkem narození dítěte by pro ně byl *pokles životní úrovně*. Tohoto zhoršení se bojí necelé dvě třetiny dotázaných. Zbývající čtyři oblasti týkající se práce, studia a kontaktů s lidmi nenechávají klidnými přibližně „jen“ jednu třetinu mladých lidí.

Pokles životní úrovně a nutnost zrušit některé své životní plány nejčastěji spojují s narozením dítěte muži i ženy. Ženy však oproti mužům vyjadřují mnohem větší obavy, a to celkově u všech jmenovaných oblastí. Jak ukazují poslední dva sloupce tabulky č. 30, rozdíly jsou velmi markantní, zejména pak v pracovní sféře. Dosažené vzdělání nemá na obavy ze snížení životní úrovně či zrušení životních plánů žádný vliv. Statisticky významně (podobně jako pohlaví respondenta) se však promítá do dalších čtyř oblastí.

Tabulka č. 30 **Možné obavy plynoucí z narození dítěte v blízké době (v %)**

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	určitě +spíše ano	
					muži	ženy
musel/a bych zrušit některé své životní plány	25,4	46,9	20,6	7,1	68,2	76,5
podstatně by se snížila moje životní úroveň	19,1	45,0	26,5	9,4	60,3	68,0
omezilo by to mé šance na další postup v práci	12,4	23,4	30,5	33,7	13,1	58,4
přišel/a bych o finančně nebo jinak zajímavou práci	12,5	21,0	31,3	35,2	12,4	54,5
přišel/a bych o kontakty s lidmi	7,9	23,0	42,9	26,2	18,4	43,4
nemohl/a bych dokončit studium/v budoucnu studovat	12,9	16,6	27,1	43,5	22,0	36,9

Omezení šancí na další postup v práci se v souvislosti s narozením dítěte obává určitě 22 % žen a spíše 37 % žen (viz tabulka č. 31). Na rozdíl od nich se každý druhý muž tohoto omezení nebojí vůbec a dalších 37 % také spíše ne. Ženy si jsou tak velmi silně vědomy zásahu rodičovství do jejich pracovní kariéry, kdežto muži se o svůj profesní postup prakticky nestrachují. Podle očekávání rostou obavy z nemožnosti dalšího pracovního povýšení s výší dosaženého vzdělání. Zatímco 81 % dotázaných se základním vzděláním a bez maturity se této situace neobává, 47 % vysokoškoláků jistě obavy pociťuje.

Ohrožení finančně či jinak zajímavé pracovní pozice v důsledku narození dítěte reflektuje přibližně polovina žen (54 %) oproti zhruba desetině mužů (12 %). Polovina mužů totiž o svoji z různých hledisek zajímavou práci strach určitě nemá. Toto rozložení opět potvrzuje spíše negativní dopad rodičovství na profesní sféru u žen než u mužů. Muži by se v případě (především) finančně perspektivní práce pravděpodobně zcela vžili do role hlavního živitele rodiny, aby o svou práci nepřišli. Případné opuštění finančně nebo jinak zajímavé profese netrápí dále spíše mladé lidi s nejnižším vzděláním, jejichž příjmy zpravidla nedosahují takových hodnot jako příjmy vysokoškolsky vzdělaných osob.

Dopady narození dítěte na společenské kontakty rodičů rovněž trápí více ženy než muže, i když mírně nadpoloviční většina žen (57 %) si s tím žádné starosti nedělá. Čtyři pětiny mužů jsou z tohoto hlediska také poměrně klidné. Obava z přerušení či ztráty většího kontaktu s lidmi v případě žen je zřejmě dána jejich částečným vyloučením ze společnosti alespoň po dobu, kdy svůj čas věnují téměř výhradně domácí péči o dítě. V závislosti na vzdělání se podobně jako v předchozích situacích častěji nebojí toho, že by přišli o kontakty s lidmi, lidé se základním vzděláním ve srovnání s těmi, kteří dosáhli vyššího vzdělání.

Tabulka č. 31 **Obavy plynoucí z narození dítěte v blízké době, podle pohlaví a vzdělání (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání		
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ
omezilo by to mé šance na další postup v práci						
určitě ano	12,4	3,0	21,7	5,2	14,3	18,6
spíše ano	23,4	10,1	36,7	14,2	26,7	28,4
spíše ne	30,5	37,1	24,0	38,1	28,2	26,5
určitě ne	33,7	49,8	17,6	42,6	30,8	26,5
přišel/a bych o finančně nebo jinak zajímavou práci						
určitě ano	12,5	3,8	21,3	6,5	14,3	17,6
spíše ano	21,0	8,6	33,2	12,3	24,5	25,5
spíše ne	31,3	35,0	27,6	36,8	28,9	29,4
určitě ne	35,2	52,6	17,9	44,5	32,2	27,5
přišel/a bych o kontakty s lidmi						
určitě ano	7,9	3,4	12,4	9,7	7,3	6,8
spíše ano	23,0	15,0	31,1	13,6	28,8	24,3
spíše ne	42,9	44,2	41,6	41,6	41,4	48,5
určitě ne	26,2	37,5	15,0	35,1	23,1	20,4
nemohl/a bych dokončit studium/v budoucnu studovat						
určitě ano	12,9	8,2	17,5	11,6	14,6	10,7
spíše ano	16,6	13,8	19,4	9,7	21,5	14,6
spíše ne	27,1	28,4	25,7	24,5	28,5	27,2
určitě ne	43,5	49,6	37,3	54,2	35,4	47,6

5. Zdroje napětí a bariéry

Relativně nejméně tíží mladé lidi vliv rodičovství na dokončení studia, příp. studium v budoucnosti. Pokud však na tuto otázku odpovídají pouze studenti, obává se *nemožnosti dokončení studia* až 62 % z nich (35 % určitě, 27 % spíše). Výdělečně činné osoby ve srovnání se studenty naopak až ze 78 % obavy o budoucí studium v souvislosti s narozením dítěte nepocítují (51 % určitě, 27 % spíše). Signifikantní rozdíly mezi muži a ženami, vzbuzující větší obavy o dokončení současného či budoucího studia u žen, tak spíše pramení z jejich obecně častějších obav zasahujících různé sféry života, které s sebou rodičovství přináší. Z hlediska vzdělání si v těchto souvislostech dělají nejmenší starosti opět lidé bez maturity.

Obavy spojené s nejistotou zaměstnání

Obavy mladých lidí z dopadu rodičovství na jejich práci jsou ve srovnání s obavami plynoucími z **nejistoty v samotném zaměstnání** (zejména u žen) mnohem větší. „Jen“ přibližně pětina až třetina mladých lidí totiž očekává, že by u nich v nejbližších 12 měsících mohlo dojít k přeřazení na horší práci, ke snížení platu nebo dokonce ke ztrátě daného zaměstnání. Muži i ženy se v tomto případě ve svých starostech nijak neodlišují, relativně častěji však mají tyto obavy lidé bez maturity a ti, kteří pracují na nižších manuálních pozicích. Jak již bylo analyzováno výše, lidé s nejnižším vzděláním jsou obecně s jistotou zaměstnání nejméně spokojeni. Na druhou stranu vysoce kvalifikovaní lidé se zpravidla o svou pozici bát nemusí.

Tabulka č. 32 **Obáváte se, že by u vás zhruba do 12 měsíců mohly nastat následující události? podle vzdělání a vykonávané profese (kladné odpovědi, v %)**

	celkem	vzdělání			profese	
		ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ	nemanuální	manuální
ztráta nynějšího zaměstnání	32,4	41,6	28,0	27,5	26,2	39,9
snížení platu	25,0	32,8	23,4	16,3	20,6	30,1
přeřazení na horší práci/prac. místo	19,5	23,2	18,8	16,3	19,3	19,0

Ztráty nynějšího zaměstnání se častěji obávají ti, kteří již byli alespoň jednou nezaměstnaní. **Nezaměstnanost** zažilo za posledních pět let v souhrnu 28 % dotázaných, mužů i žen. Mladí lidé přitom byli nezaměstnaní nejčastěji jen jednou (viz tabulka č. 33). Bez práce byli spíše lidé se základním vzděláním a bez maturity, naproti tomu vysokoškoláci se v 85 % případů s nezaměstnaností ještě nesetkali. Alespoň někdy patřili k nezaměstnaným současní studenti (4 %), ti, kteří jsou v současnosti výdělečně činní, se mezi nezaměstnanými ocitli ve 30 % případů, i když většina z nich pouze jedenkrát. Jistou zkušenost s nezaměstnaností mají dále lidé pracující v nižších manuálních pozicích (38 %) v porovnání s těmi na vyšších postech (26 %).

7 % dotázaných majících stálého partnera nevědělo, zda byl jejich partner někdy nezaměstnaný. Ostatní mají partnera, který se v jedné třetině případů s nezaměstnaností již setkal, přičemž ve srovnání s respondentem o něco častěji dvakrát i vícekrát.

Tabulka č. 33 **Nezaměstnanost v posledních pěti letech, podle pohlaví a vzdělání respondenta a celkově za partnera (v %)**

	respondent			vzdělání - respondent			partner/ka
	celkem	muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ	
ano, víc než dvakrát	5,4	6,1	4,7	10,3	3,8	2,0	8,9
ano, dvakrát	2,7	3,8	1,6	3,9	2,7	1,0	6,4
ano, jednou	19,7	18,6	20,8	20,0	22,1	12,1	16,7
ne, nebyl/a	72,2	71,6	72,9	65,8	71,4	84,8	68,0

Těm, kteří byli za posledních pět let alespoň jednou nezaměstnaní, trvala celková nezaměstnanost průměrně 10,2 měsíce, přičemž v průměru 7,0 měsíců, pokud byli respondenti nezaměstnaní jen jednou, dohromady 9,8 měsíců v případě, že byli bez práce dvakrát, a v souhrnu 22,0 měsíců, když byli nezaměstnaní třikrát a více. Modální a mediánová délka nezaměstnanosti činila shodně 6 měsíců. Přestože u vícečetných nezaměstnaností nevíme přesně jejich konkrétní počet, přepočtená délka trvání nezaměstnanosti v průměru na jednu nezaměstnanost se rovná 6,9 měsícům.

Polovina (54 %) lidí se zkušeností s nezaměstnaností strávila bez práce dohromady maximálně půl roku, další čtvrtina (27 %) pak 7 až 12 měsíců. Déle než jeden rok byla celkově nezaměstnaná pětina (19 %) osob, téměř polovina z nich přitom byla nezaměstnaností postihnuta i delší dobu než dva roky. Muži i ženy se nediferencují ani podle délky nezaměstnanosti, v závislosti na dosaženém vzdělání lze pozorovat určitou nepřímo úměrnou tendenci zkracující se doby trvání nezaměstnanosti s rostoucí výší vzdělání.

Ústupky ve sféře zaměstnání

Jak již bylo několikrát v různých souvislostech zmíněno, práce je pro současný život mladých lidí velice důležitá. Co všechno by však byli **ochotni udělat, aby zůstali zaměstnaní**? Nejméně by jim vadilo *pracovat mimo místo svého bydliště*. Nutno podotknout, že to nutně nemusí znamenat stěhování se za prací. Pracovní mobilita je tak v tomto směru u mladých lidí poměrně velká. Vyšší je přitom u mužů než u žen - 76 % mužů oproti 66 % žen je určitě/spíše ochotno pracovat mimo své bydliště. Ochota dojíždět za prací dále roste s úrovní dosaženého vzdělání. Práci mimo bydliště by zvládlo „jen“ 66 % dotázaných s nejnižším vzděláním, ale až 81 % vysokoškoláků.

Na *práci mimo svůj obor a kvalifikaci* by přistoupila rovněž nadpoloviční většina dotázaných (viz tabulka č. 34). Oproti předchozímu ústupku za účelem udržení zaměstnání ochota pracovat v jiném oboru s rostoucím vzděláním klesá. To je poměrně logické, neboť vysokoškolské vzdělání je zpravidla úžeji zaměřeno a navíc stálo jisté úsilí jej dosáhnout. Zatímco 74 % respondentů se základním vzděláním nebo bez maturity by přijalo práci mimo svůj obor, podobně by se zachovalo 55 % vysokoškoláků. Muži a ženy se na práci mimo svou kvalifikaci dívají obdobně, tedy zhruba ze dvou třetin s ochotou ji případně přijmout.

Tabulka č. 34 **Aby respondent zůstal zaměstnaný, byl by ochoten ... (v %)**

	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne
pracovat mimo místo svého bydliště	23,6	47,3	21,7	7,4
pracovat mimo svůj obor a kvalifikaci	19,2	45,8	24,2	10,9
pracovat za nižší mzdu	5,9	34,9	39,5	19,7
vykonávat veřejně prospěšné práce	3,1	14,8	39,6	42,4

Pracovat za nižší mzdu by při ohrožení zaměstnání odmítlo necelých 60 % mladých lidí. Na nižší mzdu jsou přitom podle předpokladu ochotny přistoupit spíše ženy (ve 46 %) než muži (ve 36 %). Ženy totiž ve srovnání s muži dostávají v průměru nižší mzdu, jejíž další pokles tak pro ně není takovou ztrátou jako pro muže. Ženy se také vyznačují větší ochotou akceptovat nižší mzdu vůbec. To zřejmě pramení z obecného postavení žen na trhu práce, které je kromě nižších mezd spojeno například s nižší účastí žen na rozhodování a řízení, nižší prestiží daného pracovního místa či vyšší nezaměstnaností.⁷ Z hlediska vzdělání nebyly statisticky významné difference zjištěny. Určité odlišnosti se však potvrdily v závislosti na vykonávané profesi, kdy ti, kteří pracují na nižších „manuálních“ pozicích, deklarují vyšší ochotu udržet si práci i za cenu nižšího výdělku (47 %) než osoby pracující ve vyšších „nemanuálních“ funkcích (37 %).

Nejodmítavěji se mladí lidé staví k *veřejně prospěšným pracím*. Vykonávat by je bylo ochotno pouze 18 % mladých respondentů. Signifikantní odchylky se podle základních sociodemografických charakteristik neprokázaly.

Vzájemným porovnáním jednotlivých ústupků majících za cíl udržet si zaměstnání byly zjištěny následující skutečnosti:

- pokud jsou muži i ženy a respondenti bez ohledu na vzdělání ochotni pracovat za nižší mzdu, souhlasili by i s prací mimo svůj obor a kvalifikaci nebo s vykonáváním veřejně prospěšných prací (a naopak nepřistoupí-li na nižší mzdu, nebudou chtít ani měnit svůj obor);
- spíše jen ženy a středoškoláci s maturitou jsou ochotní pracovat za nižší mzdu, ale zároveň v místě svého bydliště (nebo naopak mimo své bydliště, ale nikoli za méně peněz);
- v jiném oboru i mimo místo svého bydliště nebo ve veřejně prospěšných pracích jsou ochotni pracovat spíše muži a středoškolsky vzdělání respondenti s maturitou (příp. opačně ve svém oboru a zároveň v místě bydliště, resp. nikoli ve veřejně prospěšných pracích).

Okolnosti bránící dalšímu vzdělávání

Další vzdělávání, tj. vzdělávání nad rámec vzdělání získaného ve škole, považují tři čtvrtiny mladých lidí za výhodu či dokonce za nezbytnost. Z předchozí analýzy víme, že necelá čtvrtina dotázaných v současnosti navštěvuje (příp. v posledních dvanácti měsících navštěvovala) nějaké kurzy či obdobný typ dalšího vzdělávání, a to nejčastěji z důvodů spojených se zaměstnáním. Ti, kteří tyto kurzy absolvují, jsou ve více než 80 % s nimi spokojeni, zatímco zbývající necelé pětina brání určité okolnosti v tom, aby se mohla věnovat dalšímu vzdělávání v rozsahu,

⁷ Fischlová, Drahomíra - Prokešová, Petra. *Vytvoření informační základny pro analýzu faktorů ovlivňujících rozdíly v úrovni pracovních příjmů (mezd) mužů a žen a pro modelování (prognózování) těchto rozdílů*. Praha: VÚPSV, 2003

v jakém by si přála. Naproti tomu ti, kteří žádné kurzy nenavštěvují, o ně ve většině případů nemají žádný zájem, přesto někteří nějaké zábrany pociťují.

V souhrnu téměř 80 % mladých lidí v dalším vzdělávání nic nebrání. Buď jsou spokojeni s kurzy, které navštěvují, ale spíše o žádné kurzy nemají zájem (viz tabulka č. 35). Studenti jsou přitom s rozsahem vzdělávání spíše spokojeni, kdežto výdělečně činní o něj spíše nemají zájem. Více jak pětině dotázaných však v **dalším vzdělávání brání** nějaké okolnosti. Z hlediska pohlaví, věku i vzdělání se respondenti odlišují spíše v tom, proč se doplňujícímu vzdělávání nevěnují, neboť těch, který v oblasti dalšího vzdělávání vnímají nějaké zábrany, je podle zmiňovaných charakteristik zhruba stejně.

Tabulka č. 35 **Brání Vám nějaké okolnosti v dalším vzdělávání? podle pohlaví a vzdělání (v %)**

	celkem	pohlaví		vzdělání		
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ
ano, brání	22,2	24,6	19,9	21,8	23,2	21,4
nebrání, jsem spokojený/á s kurzy, které navštěvuji	30,3	23,9	36,7	17,3	36,4	34,0
nebrání, nemám zájem o další vzdělávání	47,5	51,5	43,4	60,9	40,4	44,7

Jaké okolnosti tedy respondenti nejčastěji uvádějí jako zábrany pro doplňující vzdělávání? Nejvíce je tíží skutečnost, že na další vzdělávání prostě nemají čas. Nadpoloviční většinu dále trápí nedostatek finančních prostředků potřebných na toto vzdělávání. Daný důvod častěji sdělují respondenti z mladší věkové skupiny (20-24 let). Jak je zřejmé z tabulky č. 36, jedna třetina se dodatečnému vzdělávání nevěnuje z osobních (či rodinných) důvodů. Překážky či problémy na straně zaměstnavatele ztěžují možnost dále se vzdělávat výlučně pracujícím lidem. Nedostatečnou nabídku kurzů vnímají dotázaní jako nejméně problematickou, i když ekonomicky aktivní na ni upozorňují oproti průměru trochu častěji.

Tabulka č. 36 **Okolnosti bránící dalšímu vzdělávání, podle pohlaví (kladné odpovědi, v %)**

	celkem	muž	žena
nedostatek času	62,5	65,7	58,5
nedostatek financí	58,0	65,2	49,1
osobní, rodinné důvody	33,1	27,3	40,4
překážky/problémy na straně zaměstnavatele	28,8	24,2	34,6
nedostatečná nabídka kurzů	22,7	19,4	26,9

6. Rodinná a sociální politika

V oblasti podpory rodiny hraje stát nezastupitelnou roli. Prostřednictvím legislativních norem nabízí celou řadu nástrojů, které může rodina využívat. Počínaje finanční podporou (realizující se skrze dávkové systémy a daňová opatření), přes nabídku různých služeb až po vytváření příznivých podmínek na trhu práce. Přestože byli v této sondě dotazováni dosud bezdětní a svobodní jedinci, zjišťovali jsme, jak se dívají na vybraná sociální opatření určená rodinám s dětmi zahrnující finanční podporu rodin, nabídku služeb, ocenění domácí péče o děti, rodičovskou dovolenou otců, financování vzdělávání dětí, podmínky pro uplatnění na trhu práce či opatření v bytové oblasti.

Na sedmibodové škále se respondenti měli přiklonit k jednomu ze dvou protikladných výroků. Jejich přehled a procentuální rozložení odpovědí respondentů zobrazuje tabulka č. 37. My se jim nyní budeme věnovat jednotlivě s důrazem na rozdíly zjištěné v odpovědích respondentů různého pohlaví, věku a vzdělání, příp. podle jiných relevantních charakteristik.

Z hlediska obecné role státu preferují mladí lidé spíše **stát jako subjekt vytvářející podmínky pro život rodin tak, aby se každá rodina o sebe mohla postarat sama podle vlastního uvážení**, než stát, který určuje, jak se o rodiny postará. K první variantě se zcela výhradně přiklání čtvrtina lidí, další čtvrtina ji preferuje jen o trochu méně. Opačný pól zvolilo pouze minimum dotázaných. Základní sociodemografické charakteristiky respondentů neměly na jejich odpovědi prakticky žádný vliv.

Jakou formu by státní podpora měla mít a na jaké oblasti by se měla zaměřit? Pokud jde o **podporu mladých rodin**, dávají respondenti přednost spíše opatřením zlepšujícím **dostupnost bydlení a jiné předpoklady pro založení rodiny než přímým příspěvkům** na výchovu dětí. Shodnou se na tom muži i ženy, i respondenti s různým vzděláním. Z hlediska věku se k této variantě kloní spíše dotázaní ze starší věkové skupiny 25-29 let (průměrné skóre 5,2 ve srovnání s 4,9 u respondentů ve věku 20-24 let), pro které je řešení bytové situace s ohledem na rodičovské plány zřejmě více aktuální. Nicméně podle toho, zda žije respondent sám, s partnerem nebo s rodiči se významné rozdíly neprokázaly.

Nejen dobrá dostupnost bydlení jako takového, ale i zvládnání běžných nákladů na bydlení nemusí být pro člověka vždy jednoduchou záležitostí. Téměř polovina dotázaných tak spíše souhlasí s tím, že **ani zaměstnaný člověk nemusí být vždy schopen zvládnout náklady na bydlení a děti**. Opačný názor vyjadřující to, že když má člověk jistotu zaměstnání, tak podpory na děti nebo na bydlení dostávat nemusí, sdílí jen desetina dotázaných. Podle pohlaví a věku odchylky zjištěny nebyly, s rostoucím vzděláním však signifikantně roste preference nepotřebnosti podpory na děti a bydlení za předpokladu zajištěného zaměstnání (viz tabulka č. 38). Jak již víme z předchozí analýzy, mnohem větší jistotu zaměstnání uvádějí právě vysokoškoláci na rozdíl od lidí s nejnižším vzděláním.

Tabulka č. 37 Názory na opatření rodinné politiky, průměrné skóre a relativní četnosti v %

	průměr	1	2	3	4	5	6	7
Stát má vytvářet podmínky, aby se každá rodina mohla o sebe postarat podle vlastního uvážení.	2,7	25,8	25,3	21,2	17,0	5,0	4,6	1,1
Podpora mladých rodin od státu se musí zaměřit především na příspěvky na výchovu dětí.	5,0	4,2	7,0	7,0	17,9	14,0	27,8	22,1
Když má člověk jistotu zaměstnání, nemusí dostávat podpory na děti nebo na bydlení.	5,1	5,0	4,8	6,3	16,4	18,8	25,4	23,4
Stát by měl přispívat rodinám s dětmi na to, aby rodiče mohli poskytovat dětem kvalitní vzdělání a vyzítí ve volném čase.	3,7	13,9	19,2	17,2	16,1	10,9	15,2	7,6
Rodiny s dětmi by měly dostat především dostatečně vysokou finanční podporu, aby matky mohly zůstat co nejdéle v domácnosti a pečovat o děti.	2,9	25,8	25,6	13,5	15,1	8,5	8,1	3,3
Rodinám s malými dětmi by nejvíce pomohlo zlepšení podmínek pro uplatnění žen na trhu práce.	3,9	13,5	14,8	14,6	19,4	9,6	16,3	11,8
Péče o děti je práce jako kterákoliv jiná a měla by být stejně odměňována jako práce v zaměstnání.	2,9	21,6	26,4	18,6	17,3	8,5	4,8	2,8
Otcové by měli mít povinnost vybrat si alespoň 2-4 měsíce rodičovské dovolené místo matek.	5,4	3,0	3,0	5,4	15,7	15,6	26,9	30,6

Pozn.: **modus**, **medián**

Tabulka č. 38 **Názory na opatření rodinné politiky, průměrné skóre podle pohlaví a vzdělání**

1	pohlaví		celkem	vzdělání			VŠ	7
	muži	ženy		ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ		
Když má člověk jistotu zaměstnání, nemusí dostávat podpory na děti nebo na bydlení.	5,1	5,1	5,1	5,3	5,1	4,7	Ani zaměstnaný člověk není vždy schopen zvládnout náklady na bydlení a děti.	
Rodiny s dětmi by měly dostat především dostatečně vysokou finanční podporu, aby matky mohly zůstat co nejdéle v domácnosti a pečovat o děti.	2,9	3,1	2,9	2,6	2,9	3,4	Rodiny s dětmi potřebují hlavně kvalitní služby denní péče o děti, aby matky mohly jít do zaměstnání a přispívat do rodinného rozpočtu.	
Rodinám s malými dětmi by nejvíce pomohlo zlepšení podmínek pro uplatnění žen na trhu práce.	3,9	3,7	3,9	4,2	3,9	3,5	Rodiny s malými dětmi potřebují nejvíce dostatečnou finanční podporu.	
Otcové by měli mít povinnost vybrat si alespoň 2-4 měsíce rodičovské dovolené místo matek.	5,4	5,2	5,4	5,7	5,4	5,1	Otec rodině spíše pomůže, když vydělavá, než když je na rodičovské dovolené.	

V oblasti vzdělávání by byli mladí lidé raději pro to, aby **stát přispíval přímo rodičům**, kteří by tak **mohli svým dětem poskytovat kvalitní vzdělání a vyžití ve volném čase**. Na druhou stranu je i nemálo těch, kteří se domnívají, že by stát měl přispívat přímo školám a zařízením pro volný čas dětí, aby kvalitní vzdělání a aktivity dětí ve volném čase byly dostupné pro všechny rodiny. K tomuto názoru mají blíže spíše starší respondenti a dále lidé s vyšším vzděláním. Přestože se závislost na rostoucím vzdělání neprokázala signifikantně, zřejmě pramení z toho, že vysokoškoláci díky svým vyšším příjmům spíše nemají takovou potřebu přímé státní finanční podpory.

A jaká by měla být podpora rodinám s malými dětmi? Jedna polovina dotázaných (téměř) výhradně preferuje **dostatečně vysokou finanční podporu rodinám s dětmi, aby matky mohly zůstat co nejdéle v domácnosti a pečovat o děti**. Naproti tomu mnohem méně respondentů by raději zvolilo dostupnost kvalitních služeb denní péče o děti, aby matky mohly jít do zaměstnání a přispívat tak do rodinného rozpočtu. V této otázce se však pohled mužů a žen liší, neboť zatímco muži se spíše přiklánějí k peněžní podpoře, ženy by upřednostnily spíše kvalitní služby péče o dítě, aby mohly jít pracovat. Preference druhé varianty podle očekávání velmi výrazně roste se vzděláním (viz tabulka č. 38).

Porovnání nabídky kvalitních služeb s finanční podporou od státu vyznívá celkem jednoznačně ve prospěch peněžní pomoci. Z komparace finanční podpory rodiny s dětmi s lepšími podmínkami na trhu práce však již tak jasná převaha na straně finančních příspěvků není. Odpovědi (patrné z tabulky č. 37) ukazují na relativně rovnoměrné rozložení v jednotlivých stupních celé škály. Modální, mediánová a skoro i průměrná hodnota se soustřeďují ve středu stupnice. Přitom **zlepšení podmínek pro uplatnění žen na trhu práce** by preferovaly hlavně ženy, kdežto muži se spíše přiklánějí k dostatečné finanční podpoře. Lepší situaci na trhu práce by dále nejvíce uvítali lidé s vysokoškolským vzděláním oproti těm s nejnižším vzděláním.

Zajímal nás také názor mladých lidí na finanční ocenění péče o děti. Nadpoloviční většina z nich k tomu zaujímá spíše kladný postoj. Domnívá se, **že péče o děti je práce jako kterákoliv jiná, a proto by měla být odměňována jako práce v zaměstnání**. Na tom se shodnou muži i ženy, i když ženy o trochu výrazněji. Na druhou stranu péči jako přirozenou rodičovskou povinnost bez nároku na nějakou úhradu vnímá (téměř) výhradně zhruba 8 % dotázaných.

Větší zapojení otce do péče o dítě formou dvou- až čtyřměsíční povinné rodičovské dovolené mladé lidi příliš neoslovilo. 31 % respondentů se totiž zcela jednoznačně a dalších 27 % jen s o něco menší intenzitou přiklání k **tradiční roli otce jako živitele rodiny**. Téměř tři čtvrtiny dotázaných si spíše myslí, že tím rodině pomůže více, než když bude místo matek na rodičovské dovolené. Zatímco muži by raději rodině pomáhali spíše svým výdělkem, ženy by je o trochu častěji rády viděly po určitou dobu na rodičovské dovolené. Pro větší participaci otců na péči o dítě se dále vyslovují vysokoškoláci na rozdíl od lidí se základním vzděláním nebo bez maturity.

V souhrnu můžeme konstatovat, že **mladí lidé preferují roli státu** ve formě subjektu, který vytváří **podmínky pro život rodin, usnadňuje dostupnost bydlení pro mladé rodiny a rodiny celkově podporuje spíše finančními prostředky**. Jaká konkrétní opatření by však lidé zvolili za účelem lepšího sladění pracovních a rodinných povinností, usnadnění rodičovství a péče o děti? Z dvanácti možných nástrojů měli respondenti vybrat v pořadí tři pro ně **nejdůležitější**.

Konkrétní opatření rodinné politiky

Z tabulky č. 39 je patrné, že se jejich odpovědi koncentrovaly na tři položky, které se vyznačují finančními aspekty podpory. Celkově dvě třetiny respondentů jako první v pořadí zvolily **dobře placenou mateřskou a rodičovskou dovolenou, cenově dostupné bydlení pro rodiny s dětmi a dostatečně vysoké přídatky na děti**. Tato opatření figurují na předních pozicích i v druhém a třetím pořadí, nicméně **dobrá dostupnost zařízení pro péči o předškolní děti** a možnosti **flexibilní pracovní doby pro rodiče s malými dětmi** jim zde již výrazně konkurují. Naproti tomu mezi nejdůležitější opatření spíše neřadili možnost rodičů vystřídat se při péči o děti formou mateřské a rodičovské dovolené, snížení nákladů na vzdělání dětí a povinnost zaměstnavatele pravidelně poskytovat rodičům dětí do deseti let volno na rodinné záležitosti. Statisticky významné odchylky v preferenci opatření podle pohlaví, věku a vzdělání se neprokázaly.

Nejdůležitější položky na prvních pěti místech byly nejčastěji také vzájemně kombinovány. Například, ti, kdo v prvním pořadí zvolili dobře placenou mateřskou a rodičovskou dovolenou, ve druhém pořadí vybrali především dostatečné přídatky na děti, cenově dostupné bydlení a možnost zkrácených pracovních úvazků pro rodiče s dětmi. Dostupnost kvalitních zařízení péče o děti byla nejčastěji ve dvojici s dobře placenou mateřskou či rodičovskou dovolenou.

Tabulka č. 39 **Pořadí nejdůležitějších a nejméně důležitých opatření rodinné politiky usnadňujících rodičovství, péči o děti a sladění uplatnění na trhu práce s rodinnými povinnostmi (v %)**

	nejdůležitější			nejméně důležité
	1. pořadí	2. pořadí	3. pořadí	
dobře placená mateřská a rodičovská dovolená	38,9	13,8	10,6	0,9
cenově dostupné bydlení pro rodiny s dětmi	17,9	11,8	15,9	0,6
dostatečně vysoké přídatky na děti	10,3	20,1	13,5	2,3
dobrá dostupnost zařízení pro předškolní děti s kvalitní péčí a přijatelnými cenami	9,0	9,4	12,8	3,8
možnosti zkrácených úvazků a pružné pracovní doby pro rodiče s malými dětmi	8,1	13,8	11,7	5,1
snížení daní pro osoby s nezaopatřenými dětmi	5,9	7,4	5,9	5,8
kvalitní pracovněprávní ochrana rodičů v zaměstnání a garance jejich nároků	3,0	4,8	8,5	7,7
dostatečně vysoké porodné při narození dítěte	2,8	6,1	2,8	10,4
možnost novomanželské půjčky	1,8	5,9	6,1	8,9
možnost rodičů střídat se na mateřské a rodičovské dovolené	0,9	1,7	4,1	27,5
snížení nákladů na vzdělání dětí	0,7	2,0	4,3	8,3
zavedení povinnosti zaměstnavatele poskytovat matkám či otcům dětí do 10ti let každý měsíc 1-2 dny volna na rodinné záležitosti	0,6	3,1	3,9	18,8

Kromě výběru tří nejdůležitějších nástrojů rodinné politiky měli respondenti ze stejných položek vybrat jedno opatření, které naopak považují za **nejméně důležité**. Z posledního sloupce tabulky č. 39 je zřejmé, že k nejméně atraktivním sociálně politickým nástrojům mladí lidé řadí eventuální **střídání rodičů na mateřské či rodičovské dovolené** a zavedení **povinnosti zaměstnavatele dát rodičům každý měsíc jeden až dva dny volna na rodinné záležitosti**. Desetina respondentů za nejméně významné opatření usnadňující rodičovství pokládá dostatečně vysoké porodné.

Zhruba každý sedmý dotázaný (14 %) neumí posoudit, *nakolik by jím vybraná nejdůležitější opatření ovlivnila jeho rozhodování* o tom, kolik dětí a kdy by chtěl mít. Téměř dvě třetiny však určitě (19 %) nebo spíše (44 %) připustily, že by uvedená opatření jejich osobní život a rozhodování o rodičovství ovlivnila. Ostatní by se spíše (19 %) či určitě (4 %) na základě těchto opatření nerozhodovali. Přitom ovlivnit by se nechaly spíše ženy než muži a o trochu častěji i středoškoláci s maturitou.

Dobře zaplacenou mateřskou a rodičovskou dovolenou považuje za nejdůležitější opatření v oblasti péče o děti a harmonizace práce a rodiny téměř 40 % dotázaných. Na druhou stranu možnost rodičů vystřídat se na této dovolené pokládá nejvyšší počet respondentů (28 %) za nejméně důležitou. Jakou částkou by tak podle mladých a dosud bezdětných lidí měl stát přispívat rodičům, aby nemuseli pracovat a mohli doma pečovat o dítě? Respondenti měli odhadnout **výši** takového **příspěvku, aby se matce nebo otci vyplatilo zůstat doma s dítětem do 3 let jeho věku**. V době výzkumu náležel rodiči celodenně a řádně pečujícímu o dítě do 4 let věku rodičovský příspěvek ve výši 3696 Kč měsíčně, od ledna 2007 se vyplácí ve výši 7582 Kč.

Zhruba pětina respondentů nevěděla, jak vysoký by měl tento příspěvek být, další 4 % odmítla odpovědět a necelé 1 % tuto otázku nevyplnilo vůbec. Přibližně tři čtvrtiny respondentů nějakou částku uvedly, přičemž variabilita výše příspěvku byla značná - pro matky se pohybovala od 1 000 Kč do 50 000 Kč, pro otce od 1 800 Kč až do 80 000 Kč. Zjištěná průměrná výše příspěvku tak o dost převyšuje v současné době vyplácený rodičovský příspěvek. Jak je zřejmé z tabulky 40, průměrný příspěvek náležející matce je poměrně nižší než příspěvek určený otci dítěte. Čtvrtinový rozdíl v průměrných hodnotách příspěvku přitom reflektuje obecně čtvrtinový rozdíl v průměrných příjmech mužů a žen. Necelá třetina respondentů by matce pečující o dítě nejčastěji přispěla částkou 10 000 Kč, pečujícímu otci by téměř čtvrtina dotázaných nejčastěji vyplácela 15 000 Kč. Z dalších statistických ukazatelů je patrné, že nižší částka je přisuzovaná spíše ženám než mužům pečujícím o dítě (viz tabulka č. 40).

Tabulka č. 40 **Základní statistické ukazatele o příspěvku, který by měl/a dostat otec/matka, aby se jim vyplatilo zůstat s dítětem do 3 let věku doma (v Kč)**

	průměr	modus	1. decil	1. kvartil	medián	3. kvartil	9. decil
pro matku	10 125	10 000	6 000	7 500	10 000	10 000	15 000
pro otce	13 738	15 000	8 000	10 000	13 000	15 000	20 000

Dalším zajímavým zjištěním je v průměru vyšší příspěvek, který by rodiči starajícímu se doma o dítě přiznaly ženy. Tabulka č. 41 ukazuje, že jak matce, tak otci dítěte by ženy daly přibližně o tisíc korun více než by jim přispěli muži. Rostoucí výše příspěvku spolu s vyšším vzděláním se statisticky signifikantně nepotvrdila, i když tyto slabé tendence můžeme pozorovat. Určitá kladná závislost se prokázala pouze u mužů v souvislosti s jejich příjmem, kdy se s rostoucím příjmem zvyšuje výše příspěvku, který by se vyplatil otci, aby mohl místo práce pečovat o dítě.

Tabulka č. 41 **Průměrná výše příspěvku, aby se matce/otci vyplatilo zůstat s dítětem do 3 let věku doma; podle pohlaví a vzdělání (v Kč)**

	celkem	pohlaví		vzdělání		
		muž	žena	ZŠ, bez maturity	maturita, VOŠ	VŠ
pro matku	9 944	9 448	10 423	9 561	10 026	10 344
pro otce	13 598	12 990	14 206	12 986	13 791	14 020

Pozn.: při výpočtu vyloučeny extrémní hodnoty (pro matku 1 000 Kč, 2 000 Kč, 30 000 Kč a 50 000 Kč; pro otce 1 800 Kč a 80 000 Kč)

Ne všichni respondenti by však vyšší částku poskytli otci, který pečuje o dítě, ve srovnání s matkou. 2 % dotázaných by dokonce vyšší příspěvek připsala matce dítěte, 24 % dotázaných by každému rodiči stanovilo stejnou částku. V průměru by se jednalo o 10 280 Kč, nejčastěji o deset nebo patnáct tisíc korun (ve 34 %, resp. 12 % případů). Tři ze čtyř respondentů se ale domnívají, že vyšší příspěvek by měl dostat muž, a to v průměru o 5 066 Kč. Diference mezi výší příspěvku otci a matce dítěte nabývá hodnot od 800 Kč do 40 000 Kč, nejčastěji jde o 5 000 Kč (30 %), 2 000 Kč (15 %) a 3 000 Kč (14 %).

Porovnáme-li příjem v současnosti pracujících mladých lidí (mužů a žen) s výší příspěvku, který by vyplatili rodiči (otci a matce) pečujícímu o dítě do tří let věku, zjistíme, že muži by pečujícímu otci vyplatili příspěvek v průměru odpovídající 74 % jejich příjmu, zatímco ženy matce v relaci 83 % k průměrnému příjmu ženy. Vzhledem k průměrně vyšším příjmům muže by však příspěvek určený otcům byl absolutně vyšší, byť by jen o 7 % převyšoval příspěvek navrhovaný ženami matce (11 514 Kč ve srovnání s 10 720 Kč).

Shrnutí

Sonda do života svobodných a bezdětných lidí do 30 let zaměřená na oblast rodiny, zaměstnání a vzdělání ukázala, v jaké konkrétní situaci se v současné době tito mladí lidé nacházejí, jaké starosti či problémy řeší a jaké plány a aspirace v daných oblastech mají. Sféry rodiny, práce a vzdělávání přitom byly posuzovány jak samostatně, tak ve vzájemných souvislostech. Reálná situace i budoucí strategie byly dále doplněny postoji mladých lidí k dělbě rolí, partnerským vztahům i vazbě soukromého a pracovního života. V neposlední řadě mladí respondenti hodnotili rozličná sociálně politická opatření rodinné politiky.

Pro mladé lidi zaujímá **rodina** v žebříčku důležitosti prostřední pozice. Manželství ani rodičovství se sice nebrání, ale v nejbližší době je zatím neplánují - uzavřít sňatek chtějí v ideálním případě až za necelé čtyři roky a mít první dítě ještě o rok déle. Kvůli nynějšímu narození dítěte by totiž velmi často museli zrušit některé své životní plány a vzrostly by jejich obavy ze snížení životní úrovně. Narození dětí tak odkládají až na dobu, kdy budou mít vybudované určité postavení v zaměstnání. Při rozhodování o rodičovství přitom za správné považují spíše zohlednění profesních plánů obou partnerů než upřednostnění pracovního uplatnění jednoho na úkor druhého.

Pro rovnou dělbu rolí se vyjadřují jak v případě povinností v péči o domácnost, tak ve stejné možnosti věnovat se svému zaměstnání oběma partnery. Ne všichni by se však při předcházení konfliktu mezi prací a rodinou zachovali takto egalitářsky. Větší zatížení ženy péčí o domácnost by za předpokladu jejího méně náročného zaměstnání preferoval téměř každý druhý respondent. Na druhou stranu každý druhý muž se nebrání přerušení svého zaměstnání z důvodu péče o předškolní děti.

Práci, která je baví a která je dobře placená, přikládají mladí lidé v současnosti nejvyšší důležitost. Někteří ji sice vnímají jen jako zdroj příjmu, většina však pracuje ráda, a to i přesto, že jim v některých případech dost zasahuje do soukromí. Finanční přínos zaměstnání je nepopiratelný, avšak pro řadu mladých lidí je neméně důležité, že zde mohou uplatnit své vzdělání a kvalifikaci. Kromě toho jsou ve své práci nejvíce spokojeni s charakterem činnosti, kterou vykonávají, a vztahy na pracovišti. Nejčastěji mají uzavřenou smlouvu na dobu neurčitou a pracují v pevně stanovené pracovní době. V zaměstnání stráví v průměru téměř 9 hodin denně.

Pracovat mimo místo svého bydliště a mimo svůj obor či kvalifikaci by pro udržení zaměstnání byli ještě ochotni, ale pracovat za nižší mzdu by se jim moc nechtělo. Snížení platu se přitom obává každý čtvrtý respondent a ztráty zaměstnání dokonce každý třetí. Na druhou stranu většina mladých lidí zkušenosti s nezaměstnaností zatím nemá a pokud ano, více než jednou a déle než rok nezaměstnanými spíše nebývali.

Dosažení co nejvyššího **vzdělání** a kvalifikace přisuzují mladí lidé (s výjimkou vysokoškoláků) v žebříčku svých životních hodnot téměř nejmenší význam. Z hlediska dalšího vzdělávání se však jen minimum dotázaných domnívá, že vzdělání získané ve škole vystačí na celý život. Celoživotní vzdělávání naopak většina považuje za výhodu nebo dokonce nezbytnost. Ve skutečnosti se však dodatečnému vzdělávání prostřednictvím kurzů apod. věnuje zhruba čtvrtina respondentů. Přivádějí je k tomu hlavně důvody spojené se zaměstnáním než motivy osobního charakteru. Zaměstnavatel jim také velmi často na úhradu těchto vzdělávacích kurzů přispívá. Přesto finanční důvody bývají vedle nedostatku času nejčastějšími příčinami toho, proč se mladí lidé dalšímu vzdělávání nevěnují.

Roli státu spatřují mladí lidé ve vytváření podmínek pro život rodin. Volají spíše po lepší dostupnosti bydlení než po finančních příspěvcích na výchovu dětí. Naproti tomu přímou finanční podporu rodinám s dětmi upřednostňují před nabídkou kvalitních služeb péče o děti. Zároveň si však uvědomují, že vedle peněžních subvencí rodinám s dětmi je potřeba zlepšit podmínky pro uplatnění žen na trhu práce. Z konkrétních **opatření rodinné politiky** nejčastěji preferují dobře placenou mateřskou a rodičovskou dovolenou, cenově dostupné bydlení pro rodiny s dětmi a dostatečně vysoké přídatky na děti. Naopak za nejméně potřebné považují možnost rodičů střídat se na mateřské a rodičovské dovolené, neboť otec podle nich rodině více pomůže, když vydělává, než když je na rodičovské dovolené.

Některé názory a postoje mladých lidí jsou ve zmiňovaných oblastech **vzdělanostně** značně **diferencovány**. U lidí s vysokoškolským vzděláním je nejvíce patrná orientace na práci a s ní související aspekty. Ve svém hodnotovém žebříčku kromě dobře placené práce, která je navíc baví, častěji zdůrazňují potřebu dostatku času na zaměstnání samotné. Oproti ostatním si na své práci více cení možnosti uplatnění vzdělání a schopností i získání určitého společenského postavení. Práce je pro ně velmi důležitá, ale často se neubrání tomu, aby zasahovala do jejich soukromí, příp. ji musejí podřídit svůj soukromý život. Se svou prací však bývají častěji spokojeni, alespoň pokud jde o její charakter, využití znalostí, perspektivu pracovního postupu či mzdové hodnocení. Ve srovnání s lidmi s nižším vzděláním dále vyjadřují větší ochotu k přijetí práce mimo místo svého bydliště, naopak na práci mimo svůj obor a kvalifikaci by přistoupili spíše neradi.

Založení rodiny odkládají mladí lidé až do období po vybudování určité pracovní pozice, u vysokoškoláků je tato tendence ještě výraznější. Více si uvědomují, že narození dítěte a následná péče o něj ohrožuje zejména pracovní kariéru ženy, rodina však pro středoškolsky i vysokoškolsky vzdělané lidi představuje ve srovnání s lidmi s nižším vzděláním relativně vyšší hodnotu. V partnerské dělbě rolí při péči o domácnost a děti se vyslovují vysokoškoláci spíše egalitářsky než tradičně. Jsou častějšími zastánci rovné dělby povinností mezi muže a ženu v domácnosti, i pokud jde o čas věnovaný pracovním a domácím závazkům.

Dosažení co nejvyššího vzdělání se v porovnání s ostatními drží v popředí žebříčku hodnot vysokoškoláků. Častěji zdůrazňují také potřebu celoživotního vzdělávání a nutnost vzdělání a vlastní kariéry pro ženy.

Z hlediska opatření rodinné a sociální politiky nepreferují vysokoškolsky vzdělaní mladí lidé tolik finanční podporu rodin s dětmi tak, jako lidé s nižším vzděláním. Naopak více volají po zlepšení podmínek pro uplatnění žen na trhu práce, po větší účasti mužů na péči o děti formou rodičovské dovolené a po zajištění kvalitních služeb denní péče o děti umožňující ženám dřívější zapojení do pracovní činnosti.

Literatura

Fischlová, D. - Prokešová, P. *Vytvoření informační základny pro analýzu faktorů ovlivňujících rozdíly v úrovni pracovních příjmů (mezd) mužů a žen a pro modelování (prognózování) těchto rozdílů*. Praha: VÚPSV, 2003

Horáková, N. *Češi a práce*. in: *Naše společnost*, č. 1, s. 1-4. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004

Kuchařová, V. a kol. *Harmonizace rodiny a zaměstnání. Současné možnosti a jejich reflexe u mladé rodičovské generace*. Praha: VÚPSV, 2006 (v tisku)

Šalamounová, P. - Šamanová, G. *Představy respondentů o partnerských vztazích a rodině*. in: *Naše společnost*, č. 3-4, s. 25-31. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003